

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õppekava

Anu Loide

**EESTIS ELAVATE MUUKEELSETE PEREDE VANEMATE SUHTUMINE
OMA LAPSE KAKSKEELSUSESSE JA ETNILISE IDENTITEEDI
KUJUNDAMISSE**

Magistritöö

Juhendaja: Meeli Väljaots

Läbiv pealkiri: kakskeelsus ja etniline identiteet

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Meeli Väljaots (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsemiskomisjoni esimees: Marvi Remmik (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu
2015

Resümee

Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusesse ja etnilise identiteedi kujundamisse.

Eesti on riik, kus elab palju vene keelt emakeelena kõnelevaid inimesi. Nende kohanemisel ja hakkamasaamisel on oluline osata eesti keelt. Keele omandamise eesmärgil otsustavad ka paljud pered oma lapse just eestikeelsesse lasteaeda panna. Lapse keelte arengut mõjutavad vanemate kõrged ootused, nende positiivne suhtumine ja teadlik keelega tegelemine. Peale keele valdamise, on tervikliku minapildi kujunemiseks vaja tunda ka oma etnilist identiteeti. Selle kujunemisel mängivad suurt rolli perekond ja keskkond. Töö eesmärk on välja selgitada muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusesse ja etnilise identiteedi kujundamisse. Eeldatakse, et nende hoiak ja suhtumine mõjutab lapse keele arengut ja tema eneseteadlikkust.

Antud töö uurimusest selgus, et lapsevanemad suhtuvad oma lapse kakskeelsusesse positiivselt, kuna peavad kahe keele oskust vajalikuks Eestis hakkamasaamisel ja eeliseks erinevates valdkondades. Veel saadi teada, et vanemad peavad laste puhul tähtsaks oma päritolu ja emakeele tundmist. Vastavalt oma teadmistele ja võimalustele aitavad nad lastes etnilist identiteeti kujundada ja emakeele oskust säilitada.

Märksõnad: kakskeelsus, emakeel, teise keele omandamine, etniline identiteet

Abstract

The attitude of families speaking a language other than Estonian towards the bilingualism and identity shaping of their child in Estonia

Estonia is a country that has a large Russian-speaking population. It is important for Russian speakers to be acquainted with Estonian to adopt and get along in this country. Many families have their children attend Estonian-speaking kindergartens exactly for the purpose of language acquisition. High hopes of the parents, their positive attitude and conscious involvement play a part in child's language development as well. But not only are language skills necessary for shaping an integral self-image but the knowledge of one's ethnical identity as well. The purpose of this thesis is to identify parents' attitudes towards the bilingualism and ethnical identity shaping of their child as such attitudes have an impact on the language development and self-consciousness of the child. The results of the study showed that parents have a positive attitude towards their child's bilingualism and consider the command of two languages to be an important asset in Estonia as well as an advantage in several areas. It was also found out that parents consider it important that their child is familiar with their origin and first language. They also help the child shape their ethnic identity and preserve the command of the first language as much as their knowledge and possibilities allow.

Keywords: bilingualism, first language, second language acquisition, ethnic identity

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sisukord	4
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1. Kakskeelsus. Selle plussid ja miinused	6
1.2. Keele areng. Teise keele omandamine	8
1.3. Identiteet ja selle kujunemine.....	10
1.4. Etniline identiteet	11
1.5. Varasemad uurimused.....	12
1.6. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimuste teke	15
2. Metoodika	16
2.1. Valim.....	17
2.2. Uurimiseetika.....	17
2.3. Mõõtvahend.....	18
2.4. Andmete kogumine	18
2.5. Andmete analüüs. Kodeerimine ja kategooriate moodustamine.....	19
3. Tulemused	21
4. Arutelu.....	30
4.1. Töö piirangud ja praktiline väärtus	34
Tänuõnad.....	35
Autorsuse kinnitus.....	35
Kasutatud kirjandus	36

Lisa 1. Intervjuu kava

Lisa 2. Väljavõtted kodeerimisest QCAmapi programmiga

Lisa 3. Väljavõtte koodiraamatust

Sissejuhatus

Suurenev tööjõu liikumine, sisseränne ja ühiskonnas kõrvuti elavate rahvuste segunemine on toonud olukorra, kus kakskeelseid inimesi on palju nii Eestis kui ka mujal maailmas. Eesti on etniliselt mitmekesine riik, mille elanikest moodustavad suure osa peamiselt vene keelt kõnelevad muulased (Rannut, 2005). Statistikaameti 2011.aasta rahva ja eluruumide loenduse esialgsetel andmetel elab Eestis 192 rahvuse esindajaid. 68,7 % Eesti püsielanikest on eestlased, 24,8% venelased. Kõige enam räägitakse emakeelena eesti keelt (68,5%), järgneb vene keel (29,6%).

Selleks, et samastuda kultuurikogukonnaga, on vaja tunda elukohamaa kultuuri, suhtlusnorme ja käituda vastavalt. Samuti on Eestis elavate muukeelsete inimeste edasijõudmine otseselt seotud eesti keele oskusega. Selle määrab keelekeskkond, mis teisalt mõjutab integratsioonimotivatsiooni. Keelekeskkond mõjutab ka muukeelsete emakeele ja kultuuri säilimist (Rannut, 2005).

Kakskeelseks saamisel võib olla väga palju erinevaid põhjusi. Kakskeelseks saadakse segaabieli kaudu, soovist silmaringi avardada, aga ka riigipiiri lähedal asumise või traditsioonide tõttu. Lisaks võivad põhjused olla poliitilised, majanduslikud ja religioossed (Thomason, 2001). Eestis on vene- eesti kakskeelsuse põhjused enamasti sotsiaalsed, kuna riigikeele valdamine on Eestis hakkamasaamiseks väga oluline (Vare, 1998).

Kui kakskeelsus on plaanitud, siis omandab inimene teise keele isiklikust huvist ja soovist lähtuvalt, säilitades teadlikult mõlemad keeled ja kasutades neid erinevate funktsioonide täitmiseks. Planeerimata kakskeelsus on seevastu sageli sotsiaalsete tegurite tulemus, milleks on näiteks vähemusrühma kuulumine, immigrerumine ja mitmekultuurilises keskkonnas elamine. Sellisel juhul on emakeele väärtustamine ja säilitamine eriti tähtis (Hamers & Blanc, 2000). Eestis elavate inimeste kakskeelsus võib olla nii planeeritud kui planeerimata, s.t nad on omandanud riigikeele kas huvist ja soovist lähtuvalt või on nende mitmekeelsus hoopiski mitmekultuurilises ühiskonnas elamise tulemus.

Vanemate jaoks on tähtis otsus, kas kasvatada oma laps kakskeelseks, kuna see mõjutab kogu laste ülejäänud elu. Kakskeelsus mõjutab nii lapse tunnetuslikku kui ka emotsionaalset arengut, samas ka traditsioonide ja emakeele säilimist (Schwartz, Moin, Leikin & Breitkopf, 2010). Enamik Eestis elavatest muukeelsete perede lastest omandavad eesti keele lasteaias eakaaslastega suheldes. Seda ootavad ka nende vanemad, kuna eesti keele oskus on nende silmis vajalik eeldus eestikeelses kooli minekul (Tuul, Kirbits & Kinkar, 2011). Haridus- ja Teadusministeeriumi (Koolieelsed lasteasutused 2009/2010 õppeaastal EHS-e andmetel, 2009) andmetel oli aastal

2009/2010 koolieelsete lasteasutuste eesti õppekeele rühmades muu kodukeele lapsi 20%.

Seaduse järgi on lasteaia õpetajate eesmärk tekitada muukeelses lapses huvi eesti keele ja kultuuri vastu ja suurendada soovi ning julgust kasutada eestikeelseid sõnu ja lihtsamaid väljendeid igapäevases suhtlemises (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008).

Rannut (2005) leiab, et Eestis on võimalik muukeelsetel oma emakeelt küll säilitada, kuid ei ühiskond ega kool soodusta kuidagi nende lõimumist eestikeelsesse ühiskonda. Sellise olukorra peamiseks põhjuseks on kehv eesti keele õppe tase koolides ja napid suhtlusvõimalused eesti keelt kõnelejatega, seda eelkõige Narvas. Uuringust „Muukeelne laps Eesti koolis” (2012) selgus, et eesti õpilased suhtuvad negatiivselt teisest rahvusest õpilastesse, samas kui venekeelseid õpilasi iseloomustab valdavalt positiivne suhtumine eestlastesse. Seega on oluline integratsiooni pärssiv tegur ka eestlaste tõrjuv suhtumine. Raud (2013) leiab, et multikultuurne ühiskond peaks just vähemusrahvusi tunnustama ja väärtustama nende identiteeti, kuna see võimaldaks neil jääda iseendaks.

Erinevaid uuringuid on läbi viidud nii Eestis kui ka mujal maailmas, probleemiks on see, et teadaolevalt pole seni uuritud Eestis elavate kakskeelsete laste vanemate suhtumist oma lapse kakskeelsusesse ja oma lapse etnilise (vene) identiteedi kujundamisse.

Käesoleva töö eesmärgiks on teada saada, kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma lapse kakskeelsusesse ja millised ootused ja hirmud on neil sellega seoses. Samuti soovitakse teada, kuidas vanemad tähtsustavad ja kujundavad lastes oma etnilist identiteeti ja millised võimalused on Eestis seda teha.

Kuna kakskeelsus ja identiteet on käesoleva töö kesksed mõisted, käsitletakse neid järgnevalt veidi põhjalikumalt.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Kakskeelsus. Selle plussid ja miinused

Eestis on levinud erinevad terminid, millega tähistatakse eesti keelest erineva emakeelega inimesi, näiteks räägitakse *muukeelsetest*, *eesti keelest erineva emakeelega* ja *teiskeelsetest* inimestest. Väliskirjanduses on enamasti kasutusel termin *kakskeelne laps ehk bilingual child*, mis on Eesti kontekstis sama kui *muukeelne laps*. Edaspidi kasutatakse töös termineid *kakskeelne laps* ja *muukeelne laps* võrdses tähenduses, mõeldes selle all last, kelle kodune keel ei ole eesti keel. Kakskeelsuse mõistet on erinevad autorid defineerinud erinevalt, kuid seejuures on mitmeid aspekte, mida nähakse ühtmoodi. Kakskeelseks nimetatakse inimest, kes kasutab pidevalt või

enamikes situatsioonides kahte keelt ja suudab seejuures sujuvalt ühelt keelelt teisele üle minna, kuid tuleb tähele panna, et seejuures pole tegemist kahe keele summaga (Yip & Matthews, 2007, Hallap, 1998, Hint, 2002, Oksaar, 1998, Väari, 1988, Wei, 2006).

Kuna käesolevas töös räägitakse lastest, kelle keel on alles arenemisjärgus, siis ei saa eeldada, et nad kasutavad mõlemat keelt enamikes olukordades ja võrdsel tasemel. Laste puhul võiks kakskeelsusest rääkida ka sel juhul, kui nad räägivad ühes keeles ja aru saavad teisest ning on teatud tingimustel, näiteks erinevate inimestega suhtlemisel, võimelised ühelt keelelt teisele üle minema ja neid eristama.

Kui laps on üles kasvanud segaperes ja omandanud varajases eas kaks keelt, on tal ka kaks esimest keelt. Sisuliselt on *emakeel* ja *esimene keel* samad terminid. Mõistet esimene keel kasutatakse ka kõige paremini osatava keele kohta, mis ei pruugi olla emakeel. Sageli nimetatakse emakeeleks keelt, mis on vanematelt õpitud ja millega ennast identifitseeritakse või mida kõige sagedamini kasutatakse (M. Rannut, Ü. Rannut, A. Verschik, 2003, Vare, 1998). Käesolevas töös nimetatakse laste kodust (vene) keelt *emakeeleks* ja lasteaias omandatud (eesti) keelt *teiseks keeleks*.

Kakskeelsusesse suhtuvad inimesed erinevalt. Usutakse nii seda, et kakskeelsus on hea hariduse ja prestiiži näitaja kui ka seda, et tegu on igapäevaseks eluks vajaliku asjaga. Samuti võib vaadelda seda kui etnilise identiteedi osa (Thomason, 2001). Ollakse arvamusel, et kakskeelsus mõjub positiivselt lapse üldisele kognitiivsele arengule, annab eelised töö leidmisel, õppetöös või ka iseloomus. Samuti leitakse, et kakskeelsus suurendab võimalusi infot hankida, annab juurdepääsu mitmele kultuurile või toob majanduslikku kasu. Uurimustes on jõutud seisukohale, et kakskeelsetel on ka suhtlemisoskus paremini arenenud ja nad suudavad mitme asjaga korraga tegeleda (Rannut, 2004, Bialystok, 1991). Nimetatud positiivsete külgede kõrval näitavad uurimused peale selle, et kakskeelsus lihtsustab ka teise keele omandamist, kuna keel ja mõtlemine on tihedalt seotud (Baker, 2005). Kakskeelsetel on head metalingvistilised oskused, s.t nad oskavad teha tähelepanekuid õpitava keele toimimise kohta (Bialystok, 1991). Erinevalt eelmise sajandi intelligentsustestide tulemustest saavad tänapäeval kakskeelsed lapsed nende täitmisel sama palju, või isegi rohkem punkte kui ükskeelsed lapsed. Põhjus seisneb selles, et varem polnud välja töötatud asjakohaseid mõõtvahendeid kakskeelsete laste testimiseks (Gonzales, 2008).

Siiski näitasid eelmise sajandi uuringud, et kakskeelsusel võib olla mitmeid miinuseid. Näiteks usuti, et kakskeelsus avaldab negatiivset mõju inimese ajule, olles väsitav ja kurnav. Samuti arvati, et kakskeelsete inimeste verbaalsed ja kognitiivsed oskused on halvemad kui ükskeelsetel ja neil on madalam intelligentsus. Usuti ka, et teise keele varajane omandamine ohustab emakeele arengut, põhjustab isiksuse lõhenemist, kõnehäirete ja segasõnavara teket. Kakskeelsed lapsed sildistati poolkeelseteks ja arvati, et nad pole võimelised täielikult omandama ühtegi keelt (Rannut

et al., 2003, Gonzales, 2008). Ka Mati Hint (2002) usub, et laps on programmeeritud omandama pigem ühte keelt korraga. Ta arvab, et kakskeelne keskkond võib olla lapsele lisakoormus ja sellest tulenevaid pingeid tuleb teadlikult vähendada. Keele arenemisel mängivad suurt osa vanemad ja kui neil pole aega, võimalusi, teadmisi ega tahtmist laste keeleprobleemidega tegeleda, arenevad lapsed palju suurema psühholoogilise surve all, mis võib pärssida keele arengut. Need ohud ähvardavad madalamate või keskpäraste võimetega lapsi (Hint, 2002).

Tänapäeva uuringud kinnitavad siiski, et kahe keele valdamine ei tekita psüühilisi kahjustusi, ei vii identiteedikriisini ega põhjusta arengus mahajäämist. Arusaamad kakskeelsuse kahjulikkusest tulenevad suuresti müüdist, et ükskeelsus on normaalne ja soovitatav. Tegelikult on kakskeelsus maailmas pigem tavaline ja ükskeelsust ei tohiks pidada normiks (Rannut et al., 2003, Vare 1998). Igapäevaselt räägib rohkem kui üht keelt üle 70% rahvastikust (Oksaar, 1998).

Kuna käeolevas töös kirjutatakse kakskeelsetest lastest, kelle keel alles areneb, siis on oluline ka kirjeldada seda, kuidas areneb keel ja toimub teise keele omandamine.

1.2. Keele areng. Teise keele omandamine

Lastel on kaasasündinud võime omandada mitut keelt korraga, kuid nende omandamine toimub erineva kiirusega. Keele omandamisel mängib suurt osa keelekeskkond. Lisaks mõjutavad keele omandamist mitmed tegurid, näiteks see, millise keelega on tegu, kui palju seda kuulatakse ja kasutatakse ning kui suur on soov suhelda ja samastuda teise keele kõnelejatega. Usutakse, et keele omandamist mõjutavad lisaks eeltoodule ka inimese võimekus, individuaalsed iseärasused, keele kvaliteet (kui õige kuuldu keele grammatika ja foneetika on), vanus ja omandamise situatsioon ning omandamisviis (Hallap, 1998, Spolsky, 1990). On selliseid lapsi, kes hakkavad uut keelt kohe matkima ja selliseid, kes vaikivad mõnda aega ja talletavad uut keelt. Samal ajal tuleb tähelepanu pöörata ka lapse emakeele kui arenenuma keele toetamisele, sest see on oluline kognitiivse arengu jaoks (Hallap, 2008).

Kahe keele omandamise mudelit võib kirjeldada kui kahte jäämäge, mis on pealpool vett teineteisest eraldatud (erinevused keele kõlas, lugemises, kirjutamises). Allpool vett on mägi kokku liitunud, st keeled jagavad ühte kontseptuaalset alust. Seal eksisteerib ühine mõtlemispiirkond, mis teenindab mõlemat keelt ja teeb võimalikuks keelte vahelise ülekande, st ühes keeles saavutatud oskust ei pea teises keeles uuesti omandama (Francis, 2012).

Kuigi keelte- vaheline mõju kakskeelsuse arengus on kahesuunaline, pole see paljudel juhtudel sümmeetriline. Enamasti on mõju suund domineeriva keele poolt mittedomineeriva keele suunas, kuid mõnes valdkonnas vastupidi. Ühe keele mõju teisele keelele võib teatud juhtudel ka

probleeme tekitada. Näiteks võib grammatika omandamist raskendada see, kui kakskeelsed kasutavad ühe keele mustreid ka teises keeles, mis pole alati õigustatud, kuna tulemuseks pole korrektsed vormid (Thomason, 2001, Yip & Matthews, 2007, Francis, 2012).

Keelemustrite ülekannet ühest keelest teise toimub tavalisest siis, kui laps on saavutanud ühes keeles parema lausete moodustamise oskuse (Yip ja Matthews, 2007). Koodivahetus ehk üleminek ühelt keelelt teisele võib esineda kahel moel: teise keele omandamise alguses avalduv keelte segamine (*code-mixing*) ning hilisemas faasis ümberlülitumine ühelt keelelt teisele (*code-switching*) (Oksaar, 1998). Vanuses 0–5aastat on keelte vastasmõju minimaalne. Selles eas pole kakskeelse lapse kõne areng ükskeelse omast erinev, nad kasutavad samu omandamisstrateegiaid ja on võimelised kasutama erinevaid keelesüsteeme vastavalt kontekstile (Hallap, 1998).

Kahe keele kujunemine, arengumustrid ja grammatiliste aspektide omandamise kiirus võivad erineda ühe keele omandamisest. Võib olla, et mõnda keelt on raskem omandada ja/või see võtab rohkem aega. Kakskeelsetel on kahe keelega kokkupuute hulk piiratum kui ükskeelsetel ühe keelega. Ideaalne oleks, et mõlemad keeled jaotuksid ühtlaselt, kuid tavaliselt on sisendi maht vähem tasakaalustatud. Kvalitatiivselt raskendab keele omandamist täiskasvanute segakeel. Kõige sobivamaks peetakse „üks keel – üks inimene” tüüpi strateegiat, mis peaks tagama keele häireteta omandamise (Thomason, 2001, Yip & Matthews, 2007). Enamik kakskeelsetest eelistab ühte keelt, seda, mida kasutatakse rohkem või mis on rohkem arenenud. Tegu pole staatilise protsessiga ja domineerimismustrid võivad muutuda vastavalt isiklikele kogemustele (Yip & Matthews, 2007).

Keele areng on pikk protsess, mis võib teatud eas olla aeglane või tunduda isegi tagasiliikumisena. Mõnikord seostavad vanemad lapse keeles erinevaid negatiivseid ilminguid, nt kokutamist, kakskeelsusega. Tõendid selle kohta siiski puuduvad. Teise keele omandamine ei sega esimese keele arengut. Kui lapse emakeele areng kannatab, siis on selletaga muud põhjused- keelepoliitika, ühiskonna või vanemate negatiivne suhtumine, hariduskorraldus, mitte aga kahe keele üheaegne omandamine (Baker, 2005). Kahe keele ärasegamist võib esineda küll, kuid see on nähtus, mis ajapikku möödub. See võib toimuda erinevatel etappidel, erineval määral ja erineval keeletasandil (grammatikas, kõlas, sõnavaras, mõttes). Probleemid tekivad siis, kui mõlemad keeled on alaarenenud, s.t laps ei suuda koolis hakkama saada kummaski keeles. Selliseid olukordi on vähe, kuna tavalisem on olukord, et kakskeelsus annab mõningaid eeliseid õppetöös (Esch, Harding-Esch & Riley, 2003). Veel üks probleem, millega vanematel tuleb arvestada, on laste kasvatamiseks vajaminev pingutus. Laste keelelise arengut tuleb hoolikalt toetada. Ei saa loota, et väikse panuse eest saab korralikku tulemust. Kui vanemad ei anna keelt edasi ja lapsed pole motiveeritud seda omandama, lähevad nad kiiresti dominantsele keelele üle. Ülemineku kiirus ja viis sõltub rühmast, kus see toimub (Thomason, 2001). Muukeelsete laste vähene keeleoskus võib

aga kaasa tuua probleeme muudes valdkondades, nt põhjustada raskusi nii lasteaias kui kooli õppetöös. Kõige rohkem saavad lapsevanemad oma lapse keele arengut ja edasijõudmist toetada, hoides lapsega otsesest kontakti. Toetav käitumine, kõrgete ootuste seadmine ja kontroll, keele arengu stimuleerimine, kiindumissuhte turvalisus, koostöö õpetajatega ja iseseisvust toetav kasvatus on lastele suureks abiks nii õpitulemuste parandamisel koolis kui ka keele arengul varajases eas (Rannut, 2004). Muulaste eesti keele omandamise edukus sõltub seega nii kodusest suhtumisest kui ka sellest tulenevast motivatsioonist või selle puudumisest (Rannut, 2005).

Tihti ootavad vanemad, et nende lapsed hakkaksid mõlemat keelt võrdväärselt kasutama ja saavutaksid kiiresti häid tulemusi (nt seda, et lapsed tuleksid koolis ja kodus edukalt mõlemas keeles toime), kuigi laps on võib-olla alles oma keele arengu alguses või keskel. Kuna igal keelel on oma eesmärk, kaalutlused, funktsioonid ja kasutusala (Baker, 2005), on absoluutne ja tasakaalustatud kakskeelsus pigem teoreetiline võimalus (Hofstede, 2001, Vare, 1998). Ka uurijad Parke ja Drury (2001) on arvamusel, et kakskeelsed lapsed võivad kogeda survet vanemate kõrgete ootuste tõttu, et lapsed oleksid kahes keeles sama pädevad. Nad on ka seda meelt, et igapäevasest suhtlemisest lapsepõlves jääb keelte täielikuks omandamiseks väheks ja leiavad, et mõlema keele arengu toetamiseks tuleks leida lisavõimalusi korraldatud keeleõppe näol.

Mõned teoreetikud usuvad, et on mingi vanus, pärast mida ei omanda laps keelt nii hästi kui see laps, kes alustas nooremalt. Kuigi puudub üksmeel selle vanusepiiri suhtes, tuleb tõdeda, et lapse ja täiskasvanu keeleomandamismehhanismid on siiski natuke erinevad. Näiteks suudavad lapsed omandada parema grammatika ja häälduse kui vanemad inimesed. Keelestruktuuride omandamise järjekord on siiski sama. Seega pole kriitilisi perioode, mil ei tohiks või peaks teist keelt omandama hakkama (Lee & Suarez, 2009).

Kuna keel on tugevalt seotud inimese identiteediga, siis kirjeldatakse järgmisest peatükis identiteedi olemust ja kujunemist.

1.3. Identiteet ja selle kujunemine

Identiteedi põhiküsimus on: kes ma olen ja kuhu ma kuulun? (Hofstede, 2001). Erik H. Eriksoni (1980) määratluse kohaselt hõlmab identiteet teadlikkus endast, isiku väärtusi ja nende väljendusi, mis on kujunenud keskkonna kaudu ja arengu käigus, aga ka seesmist vajaduste survele. Identiteedi kujunemine saab alguse juba varajases lapsepõlves, kui laps mõistab, et on eraldiseisev isik, ja jätkub terve eluea (Erikson, 1980, Raud, 2013). Mõjutusi saadakse kasvukeskkonnalt, perelt, eakaaslastelt ja teistelt, kellega pidevalt kokku puututakse. Nemad määravad selle, millise grupiga lapsed end tulevikus samastama hakkavad (Schwartz, Moin, Leikin & Breitkopf, 2010).

Identiteet tähistab sotsiaalseid ja kultuurilisi positsioone, millega inimene ennast vabatahtlikult või sunnitult samastab, nendega kaasnevaid ootusi ja norme, mis reguleerivad inimese käitumist (Raud, 2013). Identiteet on ühest küljest subjektiivne, kuid seda moodustavad kategooriad on kollektiivsed. Kui sotsiaalsed struktuurid ja suhted muutuvad, võib tekkida soov säilitada vana väljakujunenud identiteeti, samas võib toimuda ka kohanemine uute tingimustega, mis võivad identiteeti muuta (Erikson, 1980, Raud, 2013). Seega võib identiteet olla nii stabiilne kui ka muutuv ja mõjutatav nähtus (Valk, 2001, Liebkind, 2006).

Inimese minapilt võib koosneda erinevatest identiteetidest nagu keeleline, rahvuslik, kultuuriline, vanuseline jms identiteet. Näiteks osutab keeleline identiteet sellele, millise keele ja seda rääkivate inimestega ennast seostatakse (Küün, 2008). Keelel on väga tähtis roll identiteedis ja selle kujunemisel, ümbritseva mõistmisel ja tõlgendamisel. Keel muudab kultuuri nähtavaks, kuna selle kaudu antakse edasi traditsioone, hoiakuid ja teadmisi (Hint, 2002, Küün, 2008). Kuigi meie keeleline staatus võib elu jooksul muutuda (isegi mitu korda), ei tähenda see kohe identiteedi vahetust. Siiski võib elukoha ja keelekeskkonna muutus mõjutada identiteeti ja suhet emakeelega (Rannut et al., 2003). Kaasõpilastel ja õpetajatel võib olla oluline roll emakeele säilitamisel. Head kogemused oma emakeele kasutamisel inimestega, kes ei kuulu samasse etnilisse rühma aitavad lastel enesekindlust suurendada ja võib julgustada neid oma emakeelt säilitama ning sellesse positiivselt suhtuma. Teisalt võivad negatiivsed kogemused emakeele kasutamisega põhjustada seda, et laps ei pea oma emakeelt domineerivas ühiskonnas ressursiks (Lee, 2012).

Kuna käesolevas töös uuritakse lastevanemate arvamusi oma laste etnilise identiteedi kujundamise kohta, siis alljärgnevalt peatutakse sellel mõistel pikemalt.

1.4. Etniline identiteet

Lähtuvalt Aune Valki (2001) käsitlusest nimetatakse käesolevas töös etniliseks identiteediks seotustunnet oma grupi päritoluga, keda seovadühised hoiakud ja kultuurilised tegevused. Etniline identiteet on idividuaalne ja enese määratlemine toimub erinevate kriteeriumide alusel, näiteks sünnimaa, keele või esivanemate päritolu kaudu (Liebkind, 1994). Etnilist gruppi võib siduda veel näiteks religioon ja traditsioonid, kuid kindlasti peab olema ühine territoorium või mälestus ühisest kodumaast (Valk, 2001). Valk jagab etnilise identiteedi kaheks: etniline uhkus ja kuuluvustunne ja etniline eristumine. Etniline uhkus ja kuuluvustunne hõlmab endas peamiselt positiivseid rühmasiseseid hoiakuid seoses saavutuste, ajaloo ja traditsioonidega, rahulolu oma etnilise päritoluga, uhkust oma grupi üle ja huvi rahvuslike tähtpäevade ja ajaloo vastu. Etniline eristamine tähendab vahet tegemist oma ja teiste gruppide vahel. Kõrge eristus viitab suuremale stereotüüpide

loomisele, rühma eelarvamuste paljususele ja oma grupi eelistamist teistele erinevates tegevustes ning suhetes (Valk, 2001).

Etniline kuulumine on eriti keskne teema kogukonna vähemuste seas (Valk, 2001).

Inimestel, kes on asunud elama teise riiki, ei ole sama identiteet kui tema kodumaal elavatel kaaslastel, kuna mõjutusi on saanud sihtkohamaa kultuurist ja normidest (Rannut, 2004). Positiivse etnilise identiteedi areng sõltub nii perekonna, õpetajate kui kaaslaste väärtushinnangutest ja hoiakutest kui ka nende etnilisest ja kultuurilisest taustast (Kirch, 2002, Lee, 2012). Inimestel on tugev etniline identiteet kui nad tunnevad end grupi liikmena ja eelistavad seda teistele, väärtustavad ja reprodutseerivad oma kultuuri.

Mõned vanemad kardavad, et kui laps võtab omaks teise keele ja kultuuri, siis libisevad nad nendest kaugemale ja puuduliku keeleoskuse tõttu võib tekkida põlvkondadevaheline konflikt. Emakeele hoidmine suurendab etnilise identiteedi kujunemist, aitab väärtustada oma päritolu ja hoida häid peresidemeid (Gonzales, 2008, Dewaele, Housen & Wei, 2003). Arvatakse, et kakskeelsus kujutab endast sotsiaalset takistust, kui riik surub seda peale. Sellise olukorra tõttu peab osa inimestest loobuma oma etnilisest identiteedist, et kuuluda elukohajärgsesse riiki. See aga surub alla rahva identsuse ja takistab personaalse identiteedi kujunemist ja säilitamist. Vabalt valitud kakskeelsus tekitab konflikte harvem (Thomason, 2001). On inimesi, kes on rahul sellega, et nad on kultuuriliselt kahestunud ja selliseid, kes kogevad juurtetust ja satuvad identiteedikriisi (Baker, 2005, Vare 1998). Kui inimesel tekib identiteedikonflikt, st ta tunneb ennast võõrana mõlemas kogukonnas, juhtub see suhtumise pärast, mitte kahe keele oskamise tõttu (Rannut et al., 2003).

Eestis elavate venelaste hulgas on 1/3 neid, kes peab ennast eestivenelasteks ehk omavad mitmikidentiteeti. Suurem enamus peavad kahte etnilisse gruppi kuulumist võimalikuks, et ennast selle riigiga siduda (Valk, 2011). Sellist topeltidentiteeti suurendab ja tugevdab kahe keele ja kultuuri tundmine. Tugev etnilise identiteedi areng on ülimalt oluline nooruki eas, kui kujunevad inimese enesehinnang ja tajus (Lee & Suarez, 2009). Siiski algab inimese identiteedi areng juba lapsepõlves, kui laps mõistab, et ta on teistest erinev isiksus, seepärast on ka tähtis uurida seda, kuidas toetavad vanemad identiteedi kujunemist lasteaiaste puhul.

1.5. Varasemad uurimused

Kakskeelsus on palju uuritud teema. Tänapäeval usutakse rohkem kakskeelsuse positiivsesse mõjusse lapse arengule ja seda peetakse väärtuseks. Siiski on lapsevanematel sellega seoses ka teatud hirmud. Seda, kuidas lapsevanemad tähtsustavad ja toetavad etnilise identiteedi säilimist ja emakeele arengut, on uuritud vähem.

Uurides Kanada lapsevanemaid, leidis Dagenais (2003), et nemad väärtustavad oma laste kakskeelsust väga, kuna see suurendab laste hilisemaid võimalusi tööturul ning annab neile võrreldes ükskeelsetega eelise kuuluda mitmesse ühiskonda korraga. Samuti suhtusid kõik Mäesalu (2013) poolt küsitletud Kanadas elavad eestlased oma laste kakskeelsusesse hästi, pidades eeliseks suhtlemisostust, mitmest kultuurist osasaamist ning ning võimet paremini probleeme lahendada.

Vanemate hoiakud ja suhtumine avaldavad kindlasti mõju ka lapsele. Richesi ja Curdt-Christianseni (2010) uuring kinnitab, et vanemate optimistlik suhtumine ja kõrge ootus haridusele ja püüdlustele mõjutab positiivselt laste akadeemilist edukust ja keele arengut. Sellest tulenevalt võib väita, et positiivne suhtumine kakskeelsusesse soodustab tõenäoliselt ka kahe keele arenemist. McKay ja Hornbergeri (2010) uurimusest selgub, et Suurbritannias elavad muukeelsed lapsevanemad soovivad eelkõige, et nende laps omandaks riigikeele sellepärast, et see tagaks ligipääsu kõrgharidusele või elukutse omandamisele. Fogle'i ja Kingi (2006) uuritud vanemad uskusid, et nende laste kognitiivsed oskused saaksid kakskeelsusest kasu, olles näiteks arvamusel, et kakskeelsus muudab lapsed targemaks. Uurimused näitavad selliseid eeliseid siiski ainult väga konkreetsetes valdkondades, nt õpivad lapsed paremini mõistma keelt kui abstraktset süsteemi.

Siiski esineb lapsevanematel ka teatud hirme seoses kakskeelsusega. USA-s tehtud Fogle'i ja Kingi (2006) uurimusest selgus, et põhiliselt muretsevad lapsevanemad lapse keele arengu pärast. Paljud vanemad usuvad, et kakskeelse keskkonna tagajärjeks on keele hilinemine ja kahe keele kasutamine tekitab lastes segadust. Dewaele, Housen ja Wei (2003) uurimuse järgi lasevad lapsevanemad ennast liiga palju mõjutada teiste arvamustest ja seepärast kasvatavad lapsi pigem ükskeelseks. Lisaks hirmule, et lapsed hakkavad kokutama, kardetakse ka seda, et lapsed on emotsionaalselt häiritud ja kahe keele omandamine on laste jaoks liiga raske koorem. Muretsetakse, et lapsed jäävad koolis maha, kuna õppekeel pole heal tasemel. Lisaks ei oska vanemad sageli õigesti hinnata kahe keele omandamise etappe ja mõjutavaid tegureid ning kardavad, et keele aeglane areng on tingitud kakskeelsest keskkonnast. Näiteks Puuli (2013) uurimuse tulemused näitasid, et kuigi kakskeelsed lapsed saavad esimeses klassis õppimisega enamasti hakkama, on neil mõnes valdkonnas siiski raskem, kuna eesti keele oskus on piiratud. Nii tekitab raskusi teksti mõistmine, lugemine, grammatika, keeruline on ka ennast arusaadavalt väljendada. Projekti „Muukeelne laps Eesti koolis“ (2012) tulemustest selgub, et üldiselt on keskpärase võimekusega muukeelsetel õpilastel madalam akadeemiline tase kui eestikeelsetel lastel. Õpetajate hinnangul vajavad kakskeelsed rohkem tähelepanu, et õppimisega edukalt hakkama saada.

Etnilise identiteedi kujundamist ja sellega seoses emakeele väärtustamist on uuritud USA-s (Lee, 2012). Seal elavad korealased peavad emakeele tundmist tähtsaks teguriks, mis aitab kujundada ja säilitada oma laste identiteeti teises keelekeskkonnas, aga ka vahendiks laste positiivse

enesehinnangu tõstmiseks koolis ja perekonna ühtekuuluvuse suurendamiseks. Need vanemad panid oma lapsed õppima lisaks tavakoolile ka Korea kultuurikooli, et lapsed säilitaksid emakeele oskuse, kuna pidasid seda vajalikuks vanemate ja sugulastega suhtlemisel. Uuringus osalenud vanemad uskusid, et emakeele oskus tuleb tulevikus kasuks või aitab lastel Koreasse naasmisel keskkonda sulanduda. Kuigi vanemad otseselt ise ei teinud midagi laste emakeele säilitamiseks, uskusid nad, et lapse keeleoskus säilib heal tasemel (Lee, 2012).

USA-s läbi viidud uuringu kohaselt võib mõjutada ühiskonnas laialdasemalt kasutuses olev keel vähemusrahvaste emakeele säilimist. Selle uurimuse kohaselt väheneb inimestel võimalus olla kakskeelne, kuna erinevate rahvaste keeled nõ hääbuvad inglisekeelses keskkonnas. Kuigi paljudel on võimalus kasutada oma emakeelt kodus ja ühiskonnas, ei arene siiski välja kõrgel tasemel kirjaoskus (Tse, 2000). Austraalias elavad hiina vanemad kardavad aga, et keele hääbumise tagajärjel on lastel raske vanemate ja sugulastega suhelda sügavamal tasandil, kuna kaob ühtsustunne. Keele arendamine on vanemate jaoks suur väljakutse ja paraku ei oska paljud vanemad head keelestrateegiat valida ja seda kasutada (Liang, 2012). Mäesalu (2013) uuringus küsitletud vanemad toetavad oma laste eesti keele omandamist niipalju kui oskavad, kuigi möönavad, et see on keeruline.

Laste keelelise arengu toetamist kodus ja õppeasutuses on kakskeelsuse kontekstis samuti uuritud. Tiia Pahovski (2010) küsitletud õpetajad kasutavad lapse keele arendamiseks mängulisi ja huvitavaid tegevusi, vestlusi, sõnade kordusi, individuaalset suhtlemist lapsega, töölehti, jutustusi. Sarnaseid tegevusi võivad ka lapsevanemad kodus kasutada. Fogle ja King (2006) leidsid, et paljud vanemad toetuvad teise keele õpetamisel televisioonile, kuigi see ei arenda nii hästi sõnavara kui igapäevane suhtlemine ja raamatute ettelugemine.

Identiteedi kujundamist on uurinud nt Mäesalu (2013). Tema uuringu kohaselt on vanematele oluline laste teadlikkus oma päritolust, siiski soovisid nad jätta laste endi valida, millise rahvusgrupiga nad end identifitseerivad. Ka Dagenais (2003) leidis, et üldiselt peavad muukeelsete laste vanematele positiivseks seda, kui laps peab ennast mitme rahvusgrupi liikmeks ja valdab mitut keelt. Kirstein (2004) usub, et identiteedi kujundamiseks ja säilimiseks on vaja pidada tähtpäevi, jätkata kombeid, rääkida keelt, süüa traditsioonilisi toite. Samuti on tähtis suhelda sugulaste ja rahvuskaaslastega. Suur osa etnilise identiteedi kujundamisel lasub lapsevanematel, kes on kultuuri, ajaloo ja traditsioonide edasikandjad.

Karu ja Valk (2002) uurisid rootsieestlaste ja eestieestlaste etnilise identiteedi tugevust ja tähendust. Eestlaseks olemisega seoses oli kodueestlaste jaoks tähtis keel, maa ja iseseisvuse eest seismine. Väliseestlastele seostusid eestlaseks olemisega kõige enam sugulased, vanemad, sõbrad ja keel. Rahvusvähemusse kuulujad on reeglina teadlikumad oma identiteedist kui enamusgrupi

liikmed. Eestimaal elavad eestlased pole enda jaoks nii selgelt läbi mõelnud, mida tähendab neile eestlaseks olemine. Väliseestlased võtavad see - eest oma päritolu enesestmõistetavana ja loomuliku elu osana ja arvavad, et seda ei saa muuta. Rootsi- eestlased pidasid kahte kultuuri kuulumist positiivseks ja on oma etnilise kuuluvuse üle uhked.

Kokkuvõtlikult võib uuringutulemuste põhjal väita, et lapsevanemad väärtustavad kakskeelsusega kaasnevaid eeliseid nagu paremad võimalused töö leidmisel ja kooli valimisel, parem suhtlemisoskus ja võimalus kahest kultuurist osa saada. Lapsevanematele on tähtis, et lapsed teaksid oma päritolu ja tunneksid uhkust selle üle ja samas peavad positiivseks lapse kuulumist kahte kultuuri.

1.6. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimuste teke

Toetudes ülalpool mainitud uuringutele võib öelda, et teadaolevalt pole seni uuritud Eestis elavate kakskeelsete laste vanemate suhtumist oma lapse kakskeelsusesse ja oma lapse etnilise (vene) identiteedi kujundamisse.

Seega on käesoleva töö eesmärk teada saada, kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma lapse kakskeelsusesse ja millised ootused ja hirmud on neil sellega seoses. Samuti soovitakse teada, kuidas vanemad tähtsustavad ja kujundavad lastes oma etnilist identiteeti ja millised võimalused on Eestis seda teha.

Selline uuring on oluline, sest Eesti riigis on kakskeelseid kodanikke palju ja nagu ülal juba mainitud, käib eestikeelsetes lasteaedades märkimisväärne hulk eesti keelest erineva emakeelega lapsi.

Toetudes varasematele uurimustele sõnastatakse uurimisküsimused järgmiselt:

1. Kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste kakskeelsusesse ja milliseid ootused ja hirmud on sellega seotud?

Ollakse arvamusel, et kakskeelsus mõjub positiivselt lapse üldisele kognitiivsele arengule, teise keele omandamisele ja IQ-le. Tihti ootavad vanemad, et nende lapsed hakkavad mõlemat keelt võrdväärselt kasutama, samuti oodatakse liiga kiiresti häid tulemusi mõlemas keeles (Baker, 2005, Bialystok, 1991). Mitmetes uurimustes on leitud, et vanemad peavad lapse kakskeelsust väärtuseks, mis annab eelised mitmes valdkonnas ja tagab paremad võimalused tööturul ning annab võimaluse olla osaks mitmest ühiskonnast korraga (Mäesalu, 2013, Dagenais, 2003). Samas võib olla vanematel hirm, et kahe keele omandamine võib tekitada lastes segadust, on liiga raske koorem ja keele areng võib hilineda (Folge & King, 2006, Dewaele, Housen & Wei, 2003).

2. Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad laste emakeele omandamist?

Uuringute kohaselt suurendab emakeele hoidmine etnilise identiteedi kujunemist, aitab seda väärtustada, hoida häid peresidemeid ja tõsta enesehinnangut. On leitud, et mõned vanemad tunnevad hirmu, et laps võib nendest kaugeneda, kui ta võtab omaks teise keele ja kultuuri (Gonzales, 2008, Dewaele, Housen & Wei, 2003, Lee, 2012).

3. Milliste tegevustega toetavad vanemad laste emakeele omandamist?

On leitud, et vanemate positiivne suhtumine ja kõrge ootus haridusele ja püüdlustele mõjutab hästi laste akadeemilist edukust ja keele arengut (Riches & Curdt-Christiansen, 2010). Samas on varasemad uuringud näidanud, et lapsevanemate meelest on keele arendamine suur väljakutse ja paljud neist ei oska head keelestrateegiat valida ega kasutada (Liang, 2012, Mäesalu, 2013).

Ameerikas ja teistes riikides on loodud vähemusrahvuste jaoks koolid, mis aitavad lapse emakeelt ja kultuuri säilitada (Lee, 2012, Mäesalu, 2013).

4. Kuidas tähtsustavad peavad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste etnilise identiteedi kujundamist?

Etnilise identiteedi tundmine aitab inimestel minapilti kujundada ja tekitada ühtekuuluvustunde kindla grupiga (Küün, 2008, Liebkind, 2006). Samuti aitab identiteedi tundmine saada teadlikuks endast, oma väärtustest, päritolust (Erikson, 1980, Hofstede, 2001). Uurimustes on leitud, et inimesed peavad positiivseks kuulumist mitmesse rahvusgruppi (Valk & Karu, 2002, Dagenais, 2003).

5. Kas ja kuidas nad enda arvates oma lastes etnilist identiteeti kujundavad?

Identiteedi kujundamiseks ja säilimiseks on vaja sellega pidevalt tegeleda, nt pidada tähtpäevi, tunda kombeid, rääkida keelt, süüa traditsioonilisi toite. Samuti on tähtis suhelda sugulaste ja teiste rahvusaaslastega. Suur osa etnilise identiteedi kujundamisel on lapsevanematel, kes peaksid kultuuri, ajalugu ja traditsioone edasi kandma (Kirstein, 2004).

2. Metoodika

Käesolevas uuringus kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, kuna väikese valimi korral on kvalitatiivne uurimismeetod parim moodus saada informatsiooni uuringus osalejate isiklike kogemuste, hoiakute, arusaamade kohta (Laherand, 2008).

Kvalitatiivne sisuanalüüs ei ole rangelt kirjeldatud tehnika, vaid protsess, millest tuleb pidevalt teha muudatusi analüüsi põhiprotseduuri ja üksikute etappide kohta. Otsused peavad

põhinema teoreetilistel argumentidel (Mayring, 2000).

2.1. Valim

Uurimus viidi läbi Tartu lasteaedades käivate kakskeelsete laste vanematega.

Uuritavad valiti eesmärgipäraselt kolme kriteeriumi järgi, mis pidid olema korraga täidetud:

- 1) lapsevanemad ei ole eesti rahvusest, aga räägivad eesti keelt
- 2) lapse kodune keel ei ole eesti keel
- 3) lapsed käivad eestikeelses lasteaias

Tegemist oli nii kriteerium- kui ka mugavusvalimiga. Uurimuses osalemise palvega pöördus töö autor nende vanemate poole kasutades oma isiklike kontakte. Kõik intervjueeritavad olid vabatahtlikult nõus intervjuudes osalema.

Kokku intervjueeriti viit lapsevanemat, kelle andmed on lisatud tabelis 1. Uuringut kavandades oli plaanis läbi viia kuni 10 intervjuud, aga juba neljanda intervjuu puhul oli transkribeerimise lugemisel võimalik tähele panna, et ütlused hakkavad korduma. Seepärast otustati käesolevas töös piirduda viie intervjuu läbiviimisega. Tegemist on autori teadlik valikuga, sest viienda intervjueeritava arvamused kattusid eelneva nelja respondendi ütlustega ning see lubas oletada, et küllastuspunkt on saavutatud.

Tabel 1. *Intervjueeritavate andmed*

Pseudonüüm	vanus	rahvus	lapsed
Intervjueeritav 1	32	Vene	2a poeg, 6a tütar
Intervjueeritav 2	34	Vene	3a tütar, 12a tütar
Intervjueeritav 3	36	Vene	6a poeg, 12a poeg
Intervjueeritav 4	30	Vene	2a poeg, 7a tütar
Intervjueeritav 5	28	Vene	2a tütar, 6a poeg

2.2. Uurimiseetika

Uurimuse seisukohalt on väga oluline, et peetaks kinni eetika reeglitest. Kui uuritakse inimesi, ei tohi see neile kuidagi kahjulik olla. Tuleb tähele panna, et töö oleks anonüümne, konfidentsiaalne, privaatne. Uuritavad peavad olema teadlikud, milleks uurimust tehakse ja osalema vabatahtlikult (Eetikaveeb, s.a). Intervjueeritavaid informeeriti uurimuse eesmärkidest ja kõik

andsid oma suulise nõusoleku uurimuses osalemiseks. Uuritavate nimesid ega andmeid ei avalikustata kuskil ja need ei ole kolmandatele isikutele kättesaadavad. Helisalvestised kustutatakse uurimuse lõpus.

2.3. Mõõtvahend

Mõõtvahendina kasutati antud uurimuses eelnevalt poolstruktureeritud küsimustega intervjuud. Sellise andmekogumisviisi kasuks otsustati seetõttu, et vahetu kontakti abil uuritavatega on võimalik kõige paremini saada täpsed vastused uurimusküsimustele, kuna intervjueeritav võib rääkida endast ja oma kogemustest rohkem kui osati oodata. Lisaks sai vajadusel kohapeal küsimusi mugandada või täpsustada ja minna teemaga süvitsi (Laherand, 2008).

Intervjuu küsimused koostati uurimusküsimusi ja teooriat arvestades. Küsimused jaotusid seitsmesse valdkonda, millest üks koosnes taustainformatsiooni saavatest küsimustest aidates tekitada positiivset ja vaba õhkkonda.

Intervjuu küsimuste valdkondade jaotus:

- 1) *Taustaküsimused*
- 2) *Vanemate suhtumine oma laste kakskeelsusesse*
- 3) *Emakeele õpetamise tähtsus*
- 4) *Tegevused emakeele ja teise keele arengu toetamiseks*
- 5) *Etnilise identiteedi kujundamise tähtsus*
- 6) *Tegevused etnilise identiteedi kujundamiseks*
- 7) *Eesti kultuuri tundmine*

2.4. Andmete kogumine

Töö autor viis valiidsuse suurendamiseks pilootintervjuu läbi ühe lapsevanemaga, kelle andmeid ka tulemuste analüüsimisel kasutati. Pilootintervjuu eesmärk oli välja selgitada meetodi sobivus ja kontrollida, kas küsimused on sobivad ja üheselt mõistetavad ning teha vajadusel parandusi. Analüüs toimus Bortzi ja Döringu (2005) hindamiskriteeriumide abil. Pärast analüüsi viidi küsimustikku sisse mõned parandused. Kuna paaril korral esines sisulisi kordusi, siis moodustati nendest üks küsimus. Nt küsimused *Milliseid oma rahva kombeid järgite?* ja *Nimetage mõned Teie päritolumaa rahvuslikud pühad, mida te oma peres järgite* paigutati kokku. Ka küsimuste järjekord muudeti loogilisemaks (vt Lisa 1). Kuna mõnele küsimusele ei osanud

intervjueeritav vastata, siis küsiti teoriast tuletatud suunatud küsimusi, millega intervjueeritav võis nõustuda või mitte vastavalt oma subjektiivsele arusaamale (Laherand, 2008).

Intervjuu alguses toimus sissejuhatav vestlus, mille käigus esitas autor küsimusi uuritava pere ja päritolu kohta, et intervjueeritavad pingevabamalt vastaksid. Kõik intervjuud kestsid keskmiselt tund aega, mis oli piisav aeg, et intervjueeritavad ei väsiks ära ja oleksid lõpuni aktiivsed suhtlejad. Intervjueeritavad vastasid eesti keeles küsimustele vabas vormis nii, nagu oskasid. Intervjuude juures kõrvalisi isikuid ei viibinud. Intervjuud salvestati helifailina arvutisse ning seejärel transkribeeriti. Peale töö lõplikku valmimist helifailid kustutatakse. Videolindistusi ei tehtud.

2.5. Andmete analüüs. Kodeerimine ja kategooriate moodustamine

Andmete analüüsil kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. See analüüs uurib keelt intensiivselt ja nii saab keskenduda kontekstilisele tähendusele ja teksti sisule (Laherand, 2008). Sisuanalüüs arvestab reegleid ja toimub etappidena. Kvalitatiivse sisuanalüüsi üks põhilisemaid aspekte on kategooriate süsteem, mis võimaldab teistel inimestel analüüsi rekonstrueerida või korrata. Kategooriate süsteemiga töötamine aitab tulemusi paremini võrrelda ja hinnata analüüsi reliaablust (Mayring, 2000).

Andmete analüüsimise etapid:

1) Tekstide transkribeerimine

Kõigepealt kuulati helifaile arvutist korduvalt, et teemasse sisse elada. Seejärel transkribeeriti intervjuud võimalikult täpselt mitmekordse ülekuulamise järel. Kuuldu pandi kirja võimalikult täpselt, isegi siis, kui tuli keelereegleid eirata. Peale intervjuude transkribeerimist võrreldi kirjutatud helisalvestiga, et vältida vigu ja suurendada reliaablust (Laherand, 2008). See protseduur võimaldas saada tekstiga paremini tuttavaks, mis lihtsustas edaspidist tööd.

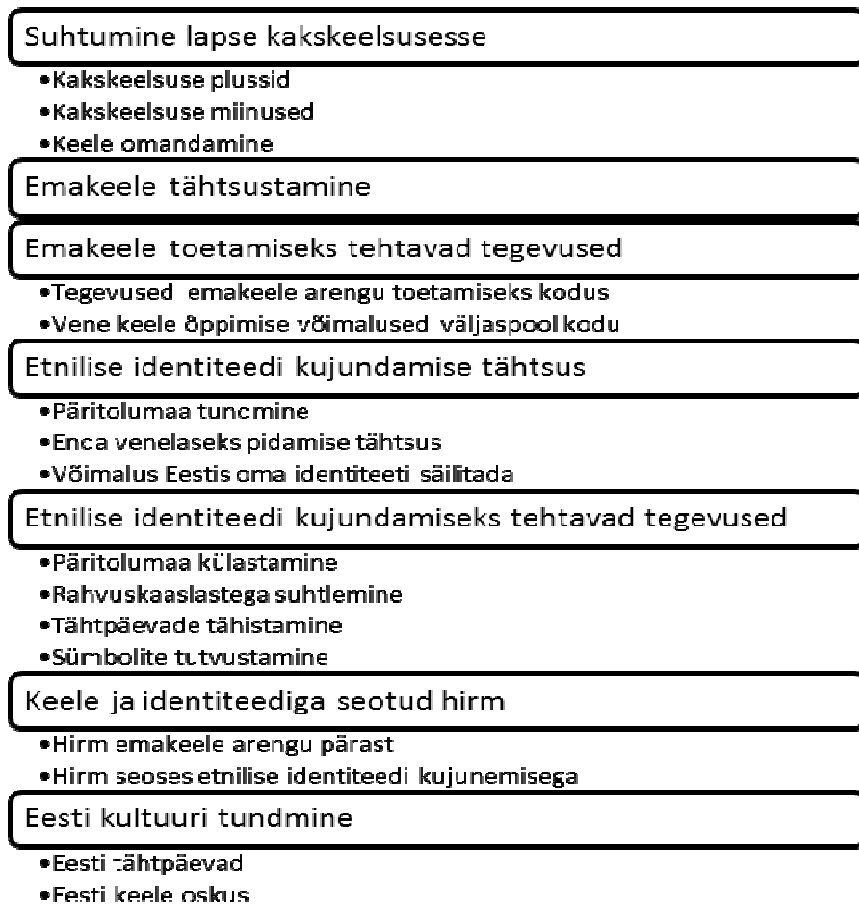
2) Kodeerimine

Järgnevalt intervjuud kodeeriti. Selle eesmärk on teha tekst osadeks, et seda paremini mõsta (Elo & Kyngäs, 2008). Kodeerimisel kasutati programmi QCAMap, mis on mõeldud tekstide analüüsimiseks kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodi abil (vt Lisa 2). See programm võimaldas kõikide intervjuude transkriptsioonid tõsta ühte faili ja märkida oluline üksus, mis omab antud kontekstis terviklikku mõtet. See üksus oli lause, lõik või lõiguosa (Elo & Kyngäs, 2008). Märgitud üksuse juurde kirjutati kood, mis on tähtis kokkuvõttev kogum intervjuude tsitaadist. Kui kood kordus, siis sai koodiraamatust valida sobiva. Pärast kõikide intervjuude kodeerimist sai QCAMap programm teha kõikidest koodidest ja kodeeritud tekstilõikudest väljavõtte Exceli tabelis (vt Lisa 3). Tekkis 63

koodi (näiteks *suhtlemise eelis, emakeele ununemine, keele omandamine, hirm suhelda, pühadesöögid, sümbolid* jne). Transkriptsioonide korduval lugemisel lisati ja muudeti koode. Samuti arutati koodid ja kategooriad läbi juhendajaga, et suurendada reliaablust.

3) Kategooriate moodustamine

Kategooriate moodustamisel kasutati segavorme ehk segakategoriseerimist (Mayring, 2000, Laherand, 2008). Enne kodeerimist pandi paika deduktiivsed põhikategooriad, mis tulenesid otseselt uurimisküsimustest ja olid ette aimatavad. Peale kodeerimist koodid grupeeriti ja paigutati lähtuvalt nende sisust vastavate põhikategooriate alla (Laherand, 2008). Näiteks paigutati koodid *stress, segakeel, enesekindlus, suhtlemise eelis* põhikategooria *suhtumine lapse kakskeelsusesse* alla. Kuna osad koodid ei sobinud deduktiivsete põhikategooriate alla, siis moodustus juurde veel 1 põhikategooria, milleks oli *Eesti kultuuri tundmine* (vt Joonis1). Seejärel moodustustati alakategooriad, mis said oma nimetused sisu järgi. Nii tekkis korrastatud kategooriate süsteem, mida kujutatakse joonisel 1.

Joonis 1. Põhi- ja alakategooriad

3. Tulemused

Kõik intervjueeritavad olid kahe lapse emad, kes olid sündinud Eestis. Nende vanemad olid valdavalt vene rahvusest, aga esivanemate juured olid mõnel ka Ukrainas. Enamus intervjueeritavaid peab ennast kakskeelseks. Kõigi kodudes räägitakse vene keeles.

Tulemused esitatakse kategooriate järgi, milleks olid 1. suhtumine lapse kakskeelsusesse; 2. emakeele tähtsustamine; 3. emakeele toetamiseks tehtavad tegevused; 4. etnilise identiteedi kujundamise tähtsus; 5. etnilise identiteedi kujundamiseks tehtavad tegevused; 6. keele ja identiteediga seotud hirmud; 7. Eesti kultuuri tundmine. Tulemused on esitatud kokkuvõtlikult ja ütluste illustreerimiseks on enamasti valitud kõige tüüpilisemad vastused. Mõnel korral on esitatud ka väga oluliseks peetud üksikud arvamused. Töös kasutatud näiteid on keeleliselt veidi korrigeeritud, et lugejal oleks lihtsam teksti jälgida.

▲ Lapsevanemate suhtumine lapse kakskeelsusesse

Kakskeelsuse plussid

Kõik küsitletud lapsevanemad leidsid, et kakskeelsusega kaasneb palju eeliseid ja kahe keele oskus mängib olulist rolli Eestis hakkama saamises. Kõige positiivsemate joontena toodi välja, et laps saab erinevate inimestega suhelda, tal on paremad väljavaated töö leidmiseks ja võimalus minna eestikeelsesse kooli. Samuti usuti, et kakskeelsed on sallivamad teiste rahvuste suhtes, julgemad, enesekindlamad ja võib-olla ka kõrgema IQ-ga. Samuti tõsteti positiivsena esile kahe kultuuri ja traditsioonide tundmist.

*Ma arvan, et see on suur eelis neile (lastele). See keeleoskus on ikka väga vajalik siin Eestis. Siin elades nad peavad seda oskama ja see, et veel vene keel ka on, on suur eelis (Intervjueeritav 2).
Suhelda saab rohkem inimestega, ka tööd on parem leida. Arvatavasti teab (laps) kahe maa kultuuri ja traditsiooni. Saab lugeda rohkem raamatuid. Eks mõjutab ka mõtlemist heas mõttes. See ka hea, et sallib erinevaid rahvuseid. Pole rassist (Intervjueeritav 3).*

Kakskeelsuse miinused

Üldiselt olid lapsevanemad seisukohal, et kakskeelsus saab pidada pigem positiivseks kui negatiivseks. Siiski nentis mitu vanemat, et kakskeelsus mõjutab nende arvates lapse keele arengut. Nad uskusid, et keele arengu seisukohalt oleks parem, kui laps pandaks eestikeelsesse rühma alles siis, kui emakeel on juba saavutanud teatud taseme. Vastasel juhul võib kõne areng hilineda ja tekkida ka segakeel. Siiski oldi seda meelt, et enne kooliiga omandavad lapsed erinevad keeled

mänguliselt ja märkamatult. Mõni lapsevanem arvas, et kui laps omandab teise keele alles koolis, siis võib tekkida hirm suhtlemise ees, kuna keeleoskus pole piisavalt hea ja on oht sattuda teiste naerualuseks.

Ma olen tegelikult seda meelt, et sõimes peaks laps tegelikult käima vene rühmas ja siis kui emakeel selge, siis minema eesti rühma. Muidu ei saa kumbki keel selgeks (Intervjueeritav 1).

Kui sa oled juba 6-aastane ja hakkad õppima uut keelt, siis see on nagu sunniviisiline ja pole nii hea tulemus (Intervjueeritav 2).

Ühe negatiivse aspektina kakskeelsuse juures toodi välja aktsendi võimalikku esinemist. Sarnaselt sellele arvati ka, et kakskeelsed lapsed võivad vajada rohkem kõneravi.

Üldiselt arvan, et kakskeelsetel lastel võib olla logopeedilisi probleeme (Intervjueeritav 4).

Keele omandamine

Üks lapsevanem oli arvamisel, et kahes keeles samaaegselt lugema õppimine ajab lapse segadusse ja kakskeelses keskkonnas elamine võib mõnel lapsel stressi tekitada. Samuti peeti võimalikuks nii seda, et kakskeelsetel võib üldine areng ükskeelsetest aeglasem olla, kui ka seda, et lapsel võib piiratud sõnavara tõttu tekkida raskusi eesti koolis hakkama saamisega.

Ma ei taha, et mingi segadus tekiks lapse peas, sellepärast ma pole nt vene tähti õpetanud, aga siiski ise õppis need ära (Intervjueeritav 2).

Ma arvan, et lapsed, kes väga vara hakkavad kahte keelt õppima, neil võib see areng isegi algul madal olla. Neil tuleb mõni asi aeglasemini kui ükskeelsetel (Intervjueeritav 2).

▲ Emakeele tähtsustamine

Kõik lapsevanemad tõstavad esile seda, kui tähtis on, et laps valdaks oma emakeelt väga heal tasemel. Seda seisukohta põhjendatakse asjaoluga, et just emakeele oskuse järgi määratletakse oma rahvust ja see on ka oluline vahend perega suhtlemisel. Samuti tuleb vene keele oskus kasuks reisimisel ja ka töö leidmisel.

Oma emakeelt tuleb teada. Keel on ju kõige tähtsam, mille järgi ennast määratletakse, kes ta (inimene) on (Intervjueeritav 1).

Kõik vanemad kinnitavad, et tänu igapäevasele suhtlusele on nende laste emakeele oskus

suhtlustasandil hea. Samas tõdevad nad, et laste sõnavara on võrreldes ükskeelsete lastega kasinam. Kuigi üldiselt on vanemad oma laste kõne arenguga rahul, rõhutavad nad, et oluline on lisaks suhtluskeelele osata ka vene keele grammatikat ja õigekirja. Vanemad loodavad, et see saab koolis selgeks.

Ma tahan, et nad vene kirjakeelt õpiksid. Ma loodan ses suhtes ikka kooli peale. Ma pean mõlema keele puhul seda tähtsaks, et nad grammatikat tunneksid ja oskaksid õigesti kirjutada (Intervjueeritav 2).

▲ **Tegevused emakeele toetamiseks**

Tegevused emakeele aredamiseks kodus

Kolm vanemat ütlesid, et ei tegele teadlikult oma lapse emakeele arendamisega, enamasti vesteldakse kodus vaid igapäevastel teemadel. Paar vanemat õpetavad lapsi emakeeles lugema, kuna siis saaksid nad juba varakult valida kahe kirjanduse vahel. Kõik vanemad loevad lastele emakeelseid raamatuid, koos vaadatakse venekeelseid multifilme ja kuulatakse muusikat. Samuti mängitakse pikkadel sõitudel sõnamänge. Hea meelega viiksid vanemad lapsi venekeelseid etendusi vaatama, kui neid rohkem toimuks.

Kõike kasutan, kuna kodus ümbritsev on kõik venekeelne. Filmid, laulud, vestlus, raamatud, luuletused ja mängud. Väga vähe on üritusi, kus saame käia. Ja väga tunnen neist puudust (Intervjueeritav 5).

Kõige rohkem saavad lapsed oma emakeelt kasutada pere ja sugulastega suhtlemisel. Samuti on igal perel samast rahvusest sõbrad ja tuttavad, kellega läbi käiakse.

Vene keele õppimise võimalused väljaspool kodu

Kõik vanemad tõdesid, et emakeelsete huviringide arv on üsna napp. Siiski on mõned trennid (uisutamine, judo, tantsimine) valitud venekeelsed just emakeele arendamise eesmärgil.

Kui tahakski valida, siis ringid on ju enamasti ikkagi eestikeelsed /.../. Aga tantsutrennis käib ta ja seal õpetaja suhtleb temaga küll vene keeles. Talle nii meeldib see. Laste silmis on nagu sära, et nendega arvestatakse, päritolu suhtes. See meeldib mullegi (Intervjueeritav 2).

Ühe pere lapsed käivad nädalavahetustel koolis, kus lastega mängitakse ja meisterdatakse vene keeles. Veel ühe pere laps on käinud ka venekeelses pühapäevakoolis, et suhelda rahvuskaaslastega ja saada teadmisi usuõpetusest.

Vanem poiss käis väiksena pühapäevakoolis kiriku juures. See oli tore. Ta sai teadmist usust ja suhelda vene lastega. Nüüd pole aega ja viitsimist selle jaoks (Intervjueeritav 3).

Siiski võtavad lapsed osa ka eestikeelsetest huviringidest, nagu eelkool, muusikakool, jalgpall ja kunstiring. Selline valik on tehtud kahel põhjusel: ühelt poolt mugavuse pärast (asub kooli/lasteaia juures) ja teisalt selleks, et toetada eesti keele arengut.

Huviringid (eelkool ja kunstiring) on eestikeelsed, just selle mõttega, et ta keelt seal õpiks. Kuna eesti keel on üsna nõrk, siis tahan, et ta seda õpiks (Intervjueeritav 4).

Üks vanem leidis, et grammatika õpetamisega tuleks alustada varakult ja kuna ta enda grammatikteadmised ei ole piisavalt head, siis soovib ta leida keeleõppeks lisavõimalusi, nt keeltekoolis.

Mul on selline plaan, et kui lähevad eesti kooli, siis võiks panna kuhugi vene keelt õppima (Intervjueeritav 1).

✦ **Etnilise identiteedi kujundamise tähtsus**

Päritolumaa tundmine

Kõik küsitletud lapsevanemad pidasid oluliseks, et lapsed omaksid teadmisi oma päritoluriigi ja esivanemate kohta. Neid teadmisi tahavad nad ka edasi anda.

Ikka inimene peab teadma, mis rahvusest ta on, kus rahvas elab, mis traditsioonid seal on (Intervjueeritav 4).

Vähemusrahvaste seltsidest ei tea lapsevanemad kuigi palju ja nad tunnistasid, et neil ole selliste seltside vastu ka erilist huvi, kuna saavad igapäevaselt piisavalt rahvuskaaslastega suhelda.

Tallinnas vist on need seltsid. /.../ Ma rohkem ei tea midagi ja ei tunne puudust ka. Võib-olla vanemana tahaks midagi sellist, kus käia, aga praegu mitte. Kes tahab, saab ikka käia ja olla (Intervjueeritav 2).

Enda venelaseks pidamise tähtsus

Üldiselt olid vanemad veendunud, et nende lapsed ei hakka kunagi ennast eestlaseks pidama, kuna nende pere ja suguvõsa on venelased. Samas poleks neil ka selle vastu midagi, kui lapsed end tulevikus eestivenelastena määratleksid. Üks vanematest tunnistas, et tegelikult on nende lapsed natuke eestlased ka, kuna viibivad palju eestikeelses keskkonnas ja on üle võtnud nii mõnedki eestlaste kombed.

Ma ei usu, et minu lapsed kunagi mõtlevad, et nad on eestlased /.../. Mina ja vanavanemad on ju ikka venelased ja meiega suhtlus käib ju ikka vene keeles. No kui nad abielluvad eestlasega, siis ma kuidagi ei takista neid. Lapsed ise otsustavad, kelleks nad ennast pidama hakkavad (Intervjueeritav 4).

Võimalus Eestis oma identiteeti säilitada

Intervjueeritavad tõdevad, et Eesti riik ei takista neil otseselt oma traditsioonide säilitamist ja tähtpäevade pidamist, aga samas ei saa nad traditsioone järgida samamoodi nagu päritolumaal. Kõige rohkem tunnetavad muukeelsed ebavõrdsust pühade ajal, kuna eesti pühadel on vabad päevad, nende omadel (nn „vene” jõuludel) aga mitte.

Muukeelsete jaoks on ka kohati häiriv eestlaste negatiivne suhtumine nende rahvusesse.

Ma ei ütle, et riik piirab, aga kuna ümbrus on ikka eestipärane, siis ei saa kõike nii teha, nagu oleks siis, kui elaks Venemaal. Kui tahad, siis ikka saab. /.../ Muidugi see häirib, et eestlased ei arva ikka hästi venelastest. Vaadatakse tihti halvasti, aga kui oskad keelt, siis paremini vaatavad (Intervjueeritav 3).

Muukeelsed pered tunnevad puudust venekeelsetest huviringidest ja üritustest, mida on nende arvates liiga vähe. Samuti pidas üks ema valeks, et muukeelsetel lastel ei ole enam võimalik koolis oma emakeeles õppida, kuna see oleks nende jaoks oluline.

Ja see häirib ka muidugi, et vene koolis ei saa me enam vene keeles õppida, kes soovib. /.../ See on muidugi vale, et nad vene koolid nagu ära likvideerivad. See võiks ikka lapsevanema otsustada olla. See on häiriv. Me oleme ju nii seotud, ajalugu. Ja see ühendab ju (Intervjueeritav 4).

♣ Tegevused etnilise identiteedi kujundamiseks

Päritolumaa külastamine

Enamik vanemaid peab oluliseks, et lapsed näeksid riiki, kust on pärit esivanemad. Neil on kindel soov tulevikus lastega kodumaad külastada. Üks pere on ka paar korda lastega Venemaad külastanud.

Plaanime minna siis, kui nad ikka mäletavad ja mõistavad seda kõike. Ikka inimene peab teadma, mis rahvusest ta on, kus rahvas elab, mis traditsioonid seal on (Intervjueeritav 4).

Rahvuskaaslastega suhtlemine

Vanemad rääkisid, et Venemaal elavad sugulased on neil korduvalt külas käinud ja nendega hoitakse sidet ka telefoni teel. Samuti saavad lapsed vabal ajal tihti suhelda rahvuskaaslastest sõprade ja tuttavatega, kellega perekonniti läbi käiakse.

Ja meil on sõbrad palju venelased, kellel ka lapsed ja seal nendega mängivad, kui külas oleme (Intervjueeritav 3).

Tähtpäevade tähistamine

Kõik intervjueeritavad pidasid olulisimaks tähtpäevaks aastavahetust, mil külla tuleb näärivana, pidutsetakse pere ja tuttavatega ning süüakse rahvuslikke toite. Jõule peetakse tagasihoidlikult pere seltsis. Peale selle tähistatakse kõigis peredes ülestõusmispüha, mil värvitakse mune ja süüakse traditsioonilisi pühadesööke, nagu pasha, kutja ja kulitš. On ka väiksemad tähtpäevad (naistepäev, sõduripäev, võidupüha, Venemaa päev jms), mida peetakse meeles ja mille puhul kaetakse pidulikud laud.

Kindlasti on tähtis uusaasta, mil saame perega kokku õhtul. Istume lauas. Laual on mandariinid, šampus, nagu sünnipäevasalat Selveris on, „kasukas“. Vanaema teeb alati lauale ka koduseid pelmeene. Me ju nii armastame neid. Liha ja šnitslit ka on, aga kapsaid ja verivorsti ei söö. Ja siis käib ka näärivana, kes toob öösel kingid kuuse alla. Jõule ka natuke tähistame, aga need pole nii laias vormis nagu teil eestlastel, kristlastel. Me istume rahulikult, joome veini. Tähistame ka munadepühi. Värvime mune. Ema käib kirikus, viib sinna toitu, et see õnnistataks (Intervjueeritav 4).

Mitme pere jaoks on olulisel kohal usk, mis määrab selle, millal mingit püha peetakse. Kirikus käiakse harva, osaliselt ka seetõttu, et lapsed on veel väikesed. Siiski on kõik lapsed ristitud.

Lapsi me ikka ristisime, kui nad sündisid. Muidu kirikus käime harva, kuigi võiks rohkem. See annab ikka hea tunde. Ei ole aega eriti. Pole nagu seda harjumust, kuna vanemad ka eriti ei käi seal. Suurtel pühadel käime kirikus nagu jõulud, ülestõusmispühad. Vahel palvetame kellegi eest või täname, kui midagi väga hästi on (Intervjueeritav 3).

Sümbolite tutvustamine

Intervjuudest selgus, et vanemad lapsed (6a ja vanemad) tunnevad Eesti sümboleid (hümni, lippu) hästi, kuna neid on lastele lasteaias ja koolis tutvustatud. Oma päritolumaa sümbolitega ollakse vähem tuttavad. Vanemad loodavad siiski, et ka neid hakatakse koolis õpetama. Vaid kaks ema vastasid, et on päritolumaa sümboleid lastele teadlikult näidanud ja neist rääkinud.

Tütar ikka teab nii Eesti kui Vene sümboleid. Me ikka räägime sellest, kui kusagil näidatakse, pois ei saa veel sellest aru. Aga tütar ise küsib, kui telekas näidatakse. Ja ma alati räägin talle, mis püha või tähtpäev on, miks me midagi teeme, nt suur reede. /.../ Nad ikka peavad neid asju teadma (Intervjueeritav 1).

Intervjueeritavate peredes loetakse lastele palju vene muinasjutte kuldkalakesest, lumeneitsist, tsaaridest, lisaks on olulisel kohal laulud, mida vanemad on lapsepõlves kuulnud.

Kindlasti õpetan mina lastele neid lugusid ja laulan neid laule, mida ise õppisin. Need on kõik venekeelsed. /.../ Meil on kodus nagu reegel, et kodus õpime ja räägime ainult vene keeles ja loeme ainult vene raamatuid, sest lapsed saavad lasteaias eesti keelt niigi palju, kuna veedavad enamuse aja seal (Intervjueeritav 5).

✧ Keele ja identiteediga seotud hirmud

Hirm emakeele arengu pärast

Üks ema on väga mures poja emakeele arengu pärast, kuna sõnavara on vanuse kohta väga väike. Põhjuseks peab ta kakskeelsest keskkonda. Kaks vanemat väljendasid hirmu selle ees, et üks keel võib teisest nõrgemaks jääda.

Seni, kui laps on väike ja alles õpib neid keeli, on see hirm, et kas laps suudab omandada mõlemat keelt sellisena, et ta oskab neid mõlemat. Võib-olla ei oska ühtegi. Rohkem hirme pole. Kui see barjäär on ületatud ja ma näen, et laps saab mõlemast keelest aru, oskab rääkida mõlemas keeles, saab selle alguse kätte, siis mul enam probleemi, hirme pole (Intervjueeritav 5).

Üldiselt ei muretse vanemad emakeele säilimise pärast, kuna pere ja tuttavatega kasutatakse seda pidevalt ja näib võimatu, et lapsed selle täiesti unustaksid. Siiski usuvad vanemad, et õigekirja tundmine võib tulevikus olla puudulik.

Ma ei arva, et nad saaksid keele ära unustada, kindlasti on kogu aeg, kellega rääkida. Ma mõtlen, et kui palju loevad inglise keeles, siis ei mäleta emakeeles õigesti kirjutamist või lugemist. Nii võib küll juhtuda (Intervjueeritav 4).

Leidub ka eesti keelega seotud hirme. Nimelt kardavad mõned vanemad küll, et emakeel võib ununeda, kuna lapsed viibivad palju eestikeelses keskkonnas.

Kardan, et keel hääbub. /.../ Kardan, et eesti keel tuleb liiga peale ja et ta vene keele sootuks unustab. Kuna poole aastaga on poiss nii hästi õppinud eesti keele, et tahab minuga ka kodus eesti keeles suhelda. Olen mõelnud, et ta võib meist kaugeneda selle pärast ja nüüd kahtlengi, kas teda ikka panna kohe eesti kooli (Intervjueeritav 5).

Hirm seoses etnilise identiteedi kujunemisega

Enamik vanemaid tunnistab, et neil puuduvad seoses laste identiteedi kujunemisega hirmud. Erandiks on üks lapsevanem, kes tunneb teatud hirmu olukorra ees, kus kakskeelne laps kasvab suureks ja peab teatud konfliktises olukorras kellegi poolele asuma. Ta usub, et siis võib olla lapsel raske otsustada, millise rahvuse poolt olla.

Vot seda näiteks mõtlen, kui peab valima kelle poolt on, siis mille (millise poole) ta valib. See oleks vist raske. Mina valiks ikka vene poole, kuna olen selle sees elanud, aga nemad on ju eesti keskkonnas ja vene peres. Nagu pooleks on ju (Intervjueeritav 3).

Vestlusest tuli välja ka see, et vanemad tunnevad muret, kas lapsed ikka julgevad oma rahvust nimetada ja kas neil on üldse selgus selle osas, kes nad on.

See ongi ainuke, et nad ei tunneks hirmu oma rahvust öelda. Eesti on nii, et kui ütled, et oled ameeriklane, siis oled kõva mees ja kui ütled, et venelane, siis mõned suhtuvad sellesse kuidagi halvasti (Intervjueeritav 2).

Vot kui keegi küsib kunagi, mis rahvus sa oled. Mis ta ütleb? Praegu ütlevad nad on venelased, aga kui suureks kasvavad... Ma ei tea. Võivad ütelda, et mõlemat olen. Las ütlevad. /.../ Tegelikult ongi nad natuke siis eestlased ka (Intervjueeritav 3).

✧ Eesti kultuuri tundmine

Eesti keele oskus

Vanemad hindasid laste eesti keele oskust üsna heaks, kuna eesti lastega suheldakse igapäevaselt palju nii koolis, lasteaias kui ka huviringides. Nooremate (2-3a) laste eesti keele oskus veel nii heal tasemel ei ole.

Tütar (6a) oskab mõlemat keelt hästi ja teab täpselt, millal kummaski keeles rääkida tuleb. Kuigi sõnavara pole nii rikas kui teistel venelastel. Poeg (2a) räägib vähe (Intervjueeritav 1).

Eestikeelse lasteaia kasuks tehti valik enamasti selle pärast, et lapsed omandaksid seal eesti keele ja et nad saaksid minna edasi õppima Eesti kooli. Vajadusel pakuvad vanemad oma tuge ka koolis õppimisel. Eesti keele arenemisel saadakse tuge huviringides käies, teatrietendusi külastades ja multifilme vaadates.

Noorema poja panime Eesti lasteaeda mitmel põhjusel. Esiteks, eesti lasteaed on kodu lähedal ja seal pidi tase parem ka olema. Muidugi ka sellepärast, et õpiks kohe eesti keele ära. See on tähtis, sest tahame, et ta saaks eesti koolis hästi õppida (Intervjueeritav 3).

Eesti tähtpäevad

Intervjueeritud vanemad tunnistasid, et on tähistavad mõningaid eestlaste pühi. Eelkõige peetakse sarnaselt jaanipäeva kui minnakse loodusesse lõket tegema ja pidutsema. Mõni pere tähistab mingil määral Eesti jõule. Kõik suhtuvad positiivselt sellesse, et lasteaias tutvustatakse ja peetakse Eesti tähtpäevi, kuna need on vajalikud teadmised Eesti riigis elades.

See on väga hea, et lasteaed tähistab Eesti pühi. Lapsed peavad neid asju teadma. See rikastab nende teadmisi kahest kultuurist (Intervjueeritav 1).

4. Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli teada saada, kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma lapse kakskeelsusesse ja millised ootused ja hirmud on neil sellega seoses. Samuti sooviti teada, kuidas vanemad tähtsustavad ja kujundavad lastes oma etnilist identiteeti ja millised võimalused on Eestis seda teha.

Esimesele uurimisküsimusele *Kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste kakskeelseteks kasvatamisesse ja millised ootused ja hirmud on sellega seotud* saadi vastuseks, et vanemad peavad kakskeelsust pigem positiivseks nähtuseks, millel on mitmeid eeliseid. Vanemad arvavad, et kakskeelsetel on paremad suhtlemis- ja kognitiivsed oskused, nagu leiab ka Bialystok (1991). Veel usuvad vanemad, et kahe keele oskus tuleb kasuks reisimisel, kuna just vene keelt tuntakse maailmas rohkem kui eesti keelt. Samuti annab hea võimaluse saada osa kahest kultuurist ja traditsioonidest, mis rikastab inimese maailmapilti. Seda ei osanud vanemad välja tuua, et kakskeelsus võib hästi mõjuda ka kolmanda keele õppimisele, kuna suurem teadlikkus keelest aitab leida seoseid õpitavate keelte vahel, nagu leiab Bialystok (1991).

Vanemad ootavad, et nende kakskeelsed lapsed on tulevikus sallivamad teiste rahvuste suhtes, julgemad, enesekindlamad ja kõrgema intelligentsusega. Sama kinnitavad ka Bakeri (2005) sõnul erinevad uurimused. Oma kogemuste põhjal julgevad vanemad oodata, et kahe keele valdamise tõttu on lihtsam tööd leida, kooli valida ja seal edukalt hakkama saada. Sarnaste tulemusteni jõudsid McKay ja Hornbergeri (2010) oma uurimuses.

Vanemad uskusid, et kakskeelsus avaldab inimesele kindlasti mõju. Võimalikuks pidasid nad aktsendi teket, eriti siis, kui teine keel on koolieas omandatud. Samuti väidavad nii Vare (1998) kui ka Lee ja Suarez (2009), et lapsena omandatakse parem hääldus ja grammatika. Miiustena toodi välja kakskeelsusega kaasnevat võimalikku stressi ja kõnehäirete tekkimist, mis kaasaegsete uuringute põhjal siiski kinnitust ei leia (Rannut et al., 2003). Samuti mõjutab kakskeelne keskkond vanemate kogemuste põhjal kindlasti kõne arengut, nii omandamise kiirust kui kvaliteeti.

Selgusid ka mõned hirmud seoses keele ja identiteediga. Üks vanem on väga mures lapse kõne arengu pärast ja peab keele aeglast arengut kakskeelse keskkonna tulemuseks. Spolsky (1990) on veendunud, et lapsed on võimelised omandama mitut keelt üheaegselt, kuigi seda mõjutavad mitmed tegurid, nende hulgas kiirus, võimekus, omandamisviis jt. Keele arenemise osas olid vanemad seda meelt, et üheaegselt kahe keele omandamine võib lapses tekitada segadust ja segakeelt. Kuigi keelte segamist võib erineval ajal, määral ja keeletasandil ette tulla, on see siiski mööduv nähtus, leiavad Esch, Harding-Esch ja Riley (2003). Baker (2005) kirjutab, et ühe keele omandamine ei sega teise keele arengut ja kui emakeele areng kannatab, siis on põhjus muus.

Vanemad pooldavad seda varianti, kus laps läheks eestikeelsesse rühma alles siis, kui emakeel on juba selge, kuna usuvad, et nii omandatakse keel paremini. Sellest hoolimata on erinevatel põhjustel enamik lapsi kohe eestikeelsesse rühma viidud.

Üks vanem märkis ära ka selle, et kardab, et mõlemad keeled ei saavuta võrdset taset. See ongi teoreetiline võimalus, kuna kakskeelsed eelistavad alati ühte keelt teisele ja see valik võib ajaga ka muutuda, nagu leiavad Hofstede (2001) ja Yip ja Matthews (2007). Sellest võib järeldada, et sarnaselt Dewaele, Houseni ja Wei (2003) uurimusega ei oska ka antud uurimuses intervjueeritavad õigesti hinnata kahe keele omandamise etappe, mõjutavaid tegureid ja peavad keele aeglast arengut ja segadust kakskeelse keskkonna tulemuseks.

Mõned vanemad tunnevad muret lapse emakeele säilimise pärast, kuna lapsed viibivad enamiku ajast eestikeelses keskkonnas. Selline suhtumine sarnaneb Liangi (2012) uuringu tulemustega, kus vanemad kardavad, et keele hääbumise tagajärjel võib nõrgeneda ka ühtsustunne perekonna vahel.

Seoses identiteediga tundis üks ema muret selle pärast, kui lapsel peaks olema vaja kriisiolukorras valida poolte vahel, ei tea ta, keda eelistada. See võib osutada raskeks, kuna ühelt poolt on lapsed sündinud venelastena, teisalt aga elatakse Eesti ühiskonnas ja omatakse eestlastest sõpru. Mõnel vanemal on hirm, kas lapsel on julgust oma rahvust nimetada või häbeneb seda. Nagu uurimusest „Muukeelne laps Eesti koolis” (2012) on välja tulnud, et muukeelsed tajuvad eestlaste negatiivset suhtumist, mis on takistuseks ühiskonda sulandumisel.

Teisele uurimisküsimusele *Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad laste emakeele omandamist* vastust otsides selgus, et kõik vanemad peavad oluliseks emakeele head valdamist, kuna see on oluline vahend enesemääratlemisel, päritolu väärtustamisel ja perega suhtlemisel. Ka Gonzales (2008) leiab, et emakeele hoidmine aitab hoida suguvõsaga ühtekuuluvustunnet, oma päritolu paremini tunnetada ja etnilist identiteeti kujundada. Samuti tähtsustavad kõik vanemad vene keele õigekirja ja grammatika tundmist. Kuna seda on lapsevanematel raske õpetada, siis loodetakse kooli toele. Intervjueeritavate lapsed räägivad pereliikmetega igapäevaselt vene keeles. Selle tõttu hindavad vanemad oma laste emakeeleoskust heaks, kuigi sõnavara pole nii rikas kui ükskeelsetel. Kui ka emakeelt kasutatakse igapäevaselt, ei pruugi vähemusrahvaste kirjaoskus kõrgel tasemel areneda. Nii leidis Tse (2000) oma uuringust.

Kolmandale uurimisküsimusele *Milliste tegevustega toetavad vanemad laste emakeele omandamist* vastust otsides leiti, et enamus vanemaid ei tegele emakeele arendamisega teadlikult. Siiski tunnistasid kõik, et kodus loetakse lastele ette emakeelseid raamatuid, vaadatakse multfilme, kuulatakse muusikat, lauldakse ja vesteldakse igapäevastel teemadel. Kuigi tänapäeval vaatavad lapsed palju televiisorit, usuvad Fogle ja King (2006), et keelt arendavad paremini raamatute

ettelugemine ja suhtlemine. Seda ka uuritavate peredes tehakse. Veel toetatakse emakeele arengut vene rahvusest sõprade ja tuttavatega suhtlemisega, samuti emakeelsetes huviringides ja trennides käimisega. Ka kaalutakse lapse keeltekooli panemise varianti, et emakeelt süvendatult õppida. Thomason (2001) rõhutab kui oluline on keele arengu toetamisel vanemate tugi hea tulemuse saavutamiseks. Ka Parke ja Drury (2001) leiavad, et keele arengule oleks kasulik, kui vanemad leiaksid lisavõimalusi keeleõppeks.

Neljas uurimisküsimus uuris *Kui tähtsaks peavad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste etnilise identiteedi kujundamist*. Selgus, et lapsevanemad peavad oluliseks laste teadmisi oma päritolu, kultuuri, kommete ja ajaloo kohta. Vanemad on rahul ja uhked oma päritolu üle ja tahavad, et seda oleksid ka nende lapsed. Mõned vanemad usuvad, et paratamatult tunnevad lapsed oma päritolu, kuna kodune keskkond on venekeelne ja lapsed saavad sellest igapäevase suhtluse käigus osa. Ka Valki ja Karu (2002) uuringu kohaselt on rahvusvähemused teadlikumad oma identiteedist ja peavad oma päritolu enesestmõistetavaks. Kuigi uuritavate lapsed on kakskeelsed või saavad selleks, usuvad vanemad, et lapsed peavad tulevikus end ikka venelasteks, v.a üks ema, kes peab oma lapsi mingil määral ka eestlasteks. Sarnaselt Mäesalu (2013) uuringuga lubavad vanemad lastel oma rahvuse üle ise otsustada, kuigi peavad vähetõenäoliseks asjaolu, et lapsed end kellekski teiseks kui venelaseks pidama hakkavad. Nende arvates on identiteet juba lapsepõlves perega suhtlemise käigus ja traditsioonide toel kujunenud. Siiski mängivad identiteedi arenemisel suurt rolli peale pere ka kasvukeskkond ja teised inimesed, kellega pidevalt läbi käiakse. Samuti mõjutavad erinevate gruppide hoiakud ja väärtushinnangud kakskeelsete suhtumist oma päritollu ja seda, kellena lapsed end tulevikus määratlevad (Lee, 2012, Schwartz, Moin, Leikin & Breitkopf, 2010). Kuna kakskeelsed lapsed viibivad palju ka eestikeelses keskkonnas, siis võib nende identiteet sellest olulisi mõjutusi saada. Seda kinnitavad ka teoreetikud (Erikson, 1980, Liebkind, 2006, Raud, 2013, Valk, 2001), kes usuvad, et identiteet võib ajas muutuda, kui indiviidil on selleks soov ja kui kohanetakse uute tingimustega.

Viienda uurimisküsimusele *Kas ja kuidas vanemad enda arvates oma lastes etnilist identiteeti kujundavad* vastust otsides selgus, et teadlikult vanemad lastes etnilist identiteeti ei kujunda. Siiski tuli välja, et selle toetamiseks tehakse piisavalt tegevusi. Kirstein (2004) usub, et identiteedi kujunemiseks ja säilimiseks on vaja kasutada emakeelt, pidada tähtpäevi, järgida rahvuskombeid jms. Oluline on ka suhtlus pere, sugulaste ja rahvuskaaslastega, kuna just nemad kannavad edasi rahvuslikku kultuuri ja traditsioone. Kõik intervjuueritavate pered tähistavad suuremaid pühi, süüakse rahvustoite, suheldakse rahvuskaaslastest sõprade, tuttavatega ja kodus räägitakse vaid emakeeles. Samuti aitab oma päritolu tunnetamisele kaasa rahvalaulude laulmine, muusika kuulamine ja rahvuslikke muinasjuttude lugemine, mida tehakse kõigi kodudes, nagu

kinnitasid lapsevanemad. Selleks, et lapsed oma esivanemate kodumaad näeksid, plaanivad pered tulevikus lastega Venemaad külastada. Etnilist gruppi võib siduda ka religioon (Valk, 2001). Nii ka kõigi uuritavate peredes mängib usk suuremat või väiksemat rolli, sest kõik lapsed on ristitud ja see määrab ka nende pühade kombed. Kõik uuringus osalenud peavad oluliseks, et nende lapsed teaksid oma päritolu, kombeid, kultuuri, sümboleid ja soovivad anda oma teadmisi edasi nii hästi, kui oskavad.

Käeolevas uurimuses vaadeldi ka seda, kui hästi saavad muukeelsed Eesti riigis oma etnilist identiteeti säilitada. Küsitletud vanemad tõdesid, et oma identiteedi säilitamine on Eestis täiesti võimalik, kuigi seda ei saa teha samamoodi kui kodumaal elades. Muukeelsed pered sooviksid osaleda rohkem emakeelsetel üritustel ja huviringides, mida pakutakse nende arvates liiga vähe. Kuigi Eestis tegutsevad ka muukeelsetele mõeldud kultuuriseltsid, ei osale ühegi intervjueeritavat pere nende tegevustes, kuna ei pea seda tähtsaks. Põhjus võib peituda selles, et muukeelsed saavad igapäevaselt rahvuskaaslastega suhelda ja ei tunne vajadust ühtekuuluvustunde suurendamiseks kuhugi kuuluda. Seevastu osalevad Kanadas elavad eestlased, kes on märgatavalt vähemuses, aktiivselt Eesti Seltsi tegevustes (Mäesalu, 2013).

Lisaks tekkinud peakategooria *Eesti kultuuri tundmine* kohta võib öelda, et vanemad peavad oluliseks ka head eesti keele valdamist, kuna see on vajalik Eestis hakkamasaamiseks. Ka Rannut (2005) usub, et peale oma etnilise kultuuri on vaja muukeelsetel tunda ka elukohamaa keelt, kultuuri ja suhtlusnorme, kuna see on vajalik integreerumisel ja elus edasijõudmisel. Vanemad loodavad, et lasteaias omandatakse eesti keel nii heal tasemel, et lapsed saaksid eestikeelses kooli minna. Samasuguste tulemusteni jõudsid ka Tuul, Kirbits ja Kinkar (2011) oma uurimuses. Pere kooliealised lapsed on omandanud eesti keele heal tasemel ja saavad koolis kenasti hakkama, lasteaiaste sõnavara pole siiski veel nii rikas kui emakeeles. Seepärast muretsevad mõned vanemad, et nende lastel võib eestikeelses koolis raskeks minna. Projekti „Muukeelne laps Eesti koolis” (2012) tulemuste järgi vajavad muukeelsed rohkem tähelepanu ja keskpäraste võimetega muukeelsete laste akadeemiline tase on madalam ükskeelsete omast. Ka Puuli (2013) uuringu kohaselt on kakskeelsetel lastel esimeses klassis mõnes valdkonnas raskem. Rannut (2004) leiab, et õpitulemusi ja keele arengut aitab parandada toetav käitumine ja kiindumissuhe, kõrged ootuste seadmine ja kontrolli rakendamine, keele arengu stimuleerimine, koostöö õpetajatega ja iseseisvust toetav kasvatus. Ka intervjuude põhjal tuleb välja, et lapsevanemad on valmis oma lastele õppimise ajal igakülgselt tuge pakkuma, on valinud keele arendamise pärast eestikeelsed huviringid ja käivad vahel ka eestikeelsetel üritustel.

Kuna käeoleva töös osalenud vanemate lapsed käivad eestikeelses lasteaias, siis puutuvad nad kokku ka eesti tähtpäevadega ja õpivad neid tundma. Vanemad peavad seda positiivseks, sest

kahe kultuuri tundmine rikastab laste silmaringi ja nad tunnistasid, et tutvustavad ja tähistavad ka kodus mõningaid eestlaste pühi, näiteks jaanipäeva, mõni pere ka jõule. Samuti meeldib vanematele, et lastel on mõlemast rahvusest sõpru, kellega suhelda. Valku (2011) uuringu põhjal peab üle poole venelastest ennast kahe rahvuse esindajaks. Seega võivad ka uuringus osalenute lapsed tulevikus topeltidentiteeti omada, kuna kahe keele ja kultuuri tundmine seda toetavad.

Kokkuvõtteks võib öelda, et lapsevanemad suhtuvad oma lapse kakskeelsusesse positiivselt, kuna peavad kahe keele oskust vajalikuks elus edasijõudmisel ja eeliseks mitmetes eluvaldkondades. Vanemad peavad oluliseks, et nende lapsed tunneksid oma päritolu, kultuuri ja kombeid ja teevad tegevusi, mis aitavad etnilist identiteeti kujundada. Samuti tähtsustavad vanemad emakeele head valdamist, eriti kirjakeeles ja selle säilimiseks ja arendamiseks teevad igapäevaseid tegevusi.

4.1. Töö piirangud ja praktiline väärtus

Käesoleva töö piiranguks peab töö autor seda, et uuring viidi läbi ainuisikuliselt ja pole võimalik täpselt prognoosida, kas mõni teine uurija oleks jõudnud samasuguste tulemusteni. Kitsaskohaks võib veel pidada seda, et autor ei viinud läbi kordusuuringut ega saatnud transkriptsioone vanematele ülelugemiseks ja täiendamiseks. Samuti peab töö autor piiranguks seda, et intervjuerija ei omanud piisavaid teadmisi lisaküsimuste formuleerimiseks ja seetõttu ei suudetud minna iga küsimusega süvitsi.

Käesolev töö võiks huvi pakkuda lasteaia õpetajatele, kes kakskeelsete lastega igapäevaselt töötavad ja kellel on oma osa laste identiteedi kujunemisel. Kindlasti saavad teadmisi ka lapsevanemad, kellel on oluline tähtsus laste emakeele ja etnilise identiteedi säilitamisel ja arenemisel. Samuti on töös uurimusi ja teooriat kakskeelsuse kohta, mis võiks kasuks tulla kõigile huvitunutele.

Tänuõnad

Täna kõiki intervjuudes osalenud lapsevanemaid oma kogemuste jagamise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Baker, C. (2005). *Kakskeelne laps. Kakskeelsuse käsiraamat lapsevanematele ja õpetajale*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Bialystok, E. (Ed.). (1991). *Language processing in bilingual children*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bortz, J., Dörling, N. (2005). *Forschungsmethoden und Evaluation für Human- und Sozialwissenschaften 3., überarbeitete Auflage* (pp. 53-353). Springer: Medizin Verlag Heidelberg
- Gonzales, J.M. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of bilingual education*. California: SAGE Publications, Inc.
- Dagenais, D. (2003). Accessing Imagined Communities Through Multilingualism and Immersion. *Journal of Language, Identity and Education*, 2,4, pp. 269-283.
- Dewaele, J-M., Housen, A. & Wei, L. (2003). *Bilingualism: beyond basic principles*. Cornwall: Press Ltd.
- Eetikaveeb. (s.a.). *Teadustöö eetika*. Külastatud 5. detsember, 2013, aadressil <http://www.eetika.ee/teaduseetika/teadustool/>.
- Elektroniline Riigi Teataja (2008). *Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. Külastatud 26.01.2014 aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
- Erikson, E.H. (1980). *Identity and the Life Cycle*. New York; London: Norton.
- Esch, E., Harding-Esch, E. & Riley, P. (2003). *The bilingual Family: The Handbook for parents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Francis, N. (2012). *Bilingual competence and bilingual proficiency in child development*. London: MIT Press.
- Hallap, M. (1998). Kakskeelse lapse kõne arengut mõjutavad tegurid. K. Karlep & J. Krgesaar (Toim), *Hariduslikud erivajadused '98: konverentsi materjalid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hallap, M. (2008). Eesti keel teise keelena. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hamers, J.F. & Blanc, M.H.A. (2000). *Bilinguality and Bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press. 103.
- Haridus- ja Teadusministeerium (2009). *Koolieelsed lasteasutused 2009/2010 õppeaastal EHIS-e*

andmetel. Külastatud 05.01. 2015 aadressil

<https://www.hm.ee/et/search/gss/Koolieelses%20lasteasutused%202009/2010%20%C3%B5ppeaastal%20EHIS-e%20andmetel>

Hint, M. (2002). *Keel on tõde, õige ja vale*. Tartu: Ilmamaa.

Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences. Comparing values, behaviors, institutions and organizations across cultures*. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.

Karu, K. & Valk, A. (2002). Eesti identiteet Eestis ja Rootsis. A.Valk (Koost), *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis* (lk 125- 141). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

King, K., & Fogle, L. (2006). *Raising Bilingual Children: Common Parental Concerns and Current Research*. Georgetown University. Külastatud 21.10.2014 aadressil:

<http://www.poliglotti4.eu/docs/RaiseBilingChildi.pdf>

Kirch, M. (2002). Eesti ja Euroopa identiteet. A. Valk (Koost), *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis* (lk 87- 101). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kirstein, A. (2004). *Die Identitätsbildung von (Migranten-) Kindern*. Külastatud 1.11.2014 aadressil <https://www.yumpu.com/de/document/view/4932900/die-identitatsbildung-von-migranten-kindern-familienheute.de>

Küün, E. (2008). Eesti venekeelsete noorte keeleidentiteedist. *Oma keel*, 16, 44-50.

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Lee, B.J. (2012). Heritage language maintenance and cultural identity formation: the case of Korean immigrant parents and their children in the USA. *Early Child Development and Care*. Western Illinois University, 11, 1576-1588.

Lee, J. S. & Suarez, D. (2009). A synthesis of the Roles of Heritage Languages in the Lives of Children of Immigrants: What Educators need to know. T.G. Wiley (Eds.), *The Education of Language Minority Immigrants in the United States* (pp. 136- 171). Bristol: Multilingual Matters.

Liang, L. (2012). How do immigrant parents support preschoolers' bilingual heritage language development in a role-play context? *Australian Journal of Early Childhood* (37)1.

Liebkind, K. (2006). Ethnic identity and acculturation. In D. L. Sam & J.W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (pp.78-96). Cambridge: Cambridge University Press.

Mayring, P. (2000). *Qualitative Content Analysis*. Külastatud 3.11. 2014 aadressil

<http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>

McKay, S-L. & Hornberger, N. (2010). *Sociolinguistics and Language Education*. Bristol: Multilingual Matters.

Muukeelne laps Eesti koolis. Lõpparuanne (2012). Tallinn: Tallinna Ülikooli Psühholoogia Instituut.

- Mäesalu, M-L. (2013). *USA-s Massachusetts'i osariigis elavate Eesti-Ameerika segaperekondade eestlastest vanemate suhtumine oma laste kakskeelsusesse ja nende eestlaste rahvusliku identiteedi kujundamisse*. Publitseerimata magistr töö. Tartu.
- Oksaar, E. (1998). Mitmekeelsus, mitmekultuurilisus ja kultuuridevaheline suhtlemine. M. Lauristin jt (Toim), *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele: projekti "Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas" väljaanne (VERA II)*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Pahovski, T. (2010). *Lasteaiaõpetajate arvamus kakskeelse lapse keelelise arengu toetamisest Paide Sookure lasteaias*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu.
- Parke, T., Drury, R. (2001). Language development at home and school: gains and losses in young bilinguals. *Early Years*, 21, 2, pp.117-127.
- Puul, M. (2013). *Muukeelne laps eesti õppekeelega kooli 1. klassis. Klassiõpetajate ja lapsevanemate arvamus*. Publitseerimata magistr töö. Tartu.
- Rannut, M., Rannut, Ü., & Verschick, A. (2003). *Keel võim ühiskond*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus.
- Rannut, Ü. (2004). *Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis. Käsiraamat eesti õppekeelega kooli õpetajatele, koolijuhtidele ja haridusametnikele*. Tallinn: Ilo.
- Rannut, Ü. (2005). *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Raud, R. (2013). *Mis on kultuur? : sissejuhatus kultuuriteooriasse*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Riches, C. & Curdt-Christiansen, X-L. (2010). A Tale of Two Montreal Communities: Parents' Perspectives on Their Children's Language and Literacy Development in a Multilingual Context. *Canadian Modern Language Review*, 4, 525- 555.
- Schwartz, M., Moin, V., Leikin, M. & Breitkopf, A. (2010). Immigrant Parents' Choice of a Bilingual Versus Monolingual Kindergarten for Second-Generation Children: Motives, Attitudes, and Factors. *International Multilingual Research Journal*, 4, 107-124.
- Spolsky, B. (1990). *Conditions for Second Language Learning: introduction to a general theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomason, S.G. (2001). *Language Contact an introduction*. Edinburgh: Edinburgh University press.
- Tse, L. (2000). The Effects of Ethnic Identity Formation on Bilingual Maintenance and Development: An Analysis of Asian American Narratives. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 3, 185- 200.
- Tuul, M., Kirbits, K. & Kinkar, V. (Koost). (2011). *Meie mitmekultuuriline lasteaed*. Tallinn:

Nokian Baltic.

- Valk, A. (2001). *Two facets of ethnic identity: ethnic pride and ethnic differentiation*.
Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool Kirjastus.
- Valk, A. (2011). Rahvuste päevade konverents. *Rahvusvähemused ja riigiidentiteet*. Tallinn.
- Vare, S. (1998). Kakskeelsus kakskeelse õpetuse kaudu. M. Lauristin jt. (Toim), *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele: projekti "Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas" väljaanne (VERA II)*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Vääri, E. (1988). Keelteoskus on kultuuri koostisosa. M. Hint, I. Piibur, M. Rannut jt. (Koost), *Ausalt ja avameelselt kahe- või kakskeelsusest, keeledemokraatiast, keelteoskusest* (lk 13-19). Tallinn: Perioodika.
- Wei, L. (2006). Bilingualism. In K. Brown (Eds.), *Encyclopedia of Language & Linguistics (Second Edition)* (pp. 1-12). Oxford: Elsevier.
- Yip, V. & Matthews, S. (2007). *The bilingual child. Early development and language contact*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lisa 1. Intervjuu kava

Uurimuse eesmärgist tulenevalt sõnastati järgmised uurimisküsimused:

- ⤴ Kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste kakskeelseteks kasvatamisesse (milliseid ootused ja hirmud on sellega seotud)?
- ⤴ Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad laste emakeele omandamist?
- ⤴ Milliste tegevuste toetavad vanemad laste emakeele omandamist?
- ⤴ Kui tähtsaks peavad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste etnilise identiteedi kujundamist?
- ⤴ Kas ja kuidas nad enda arvates oma lastes etnilist identiteeti kujundavad?

Intervjuu küsimused:

Kuidas olete omandanud eesti keele?

Kui kaua olete Eestis elanud? Kuidas olete siia sattunud?

Miks olete otsustanud lapse eestikeelsesse lasteaeda panna?

Mida mõistate kakskeelsuse all?

Kas peate ennast kakskeelseks?

Kui tähtsaks peate, et Teie laps kasvaks kakskeelseks?

Kuidas mõjutab kakskeelsus Teie last?

Millised on kakskeelsuse positiivsed küljed?

Kas on midagi, mida kardate kakskeelsuse puhul?

Mis on teie arvates etniline identiteet?

Kui tähtsaks peate lastele oma päritolu (esivanemate päritolumaa, sugulaste) tutvustamist?

Kui tähtsaks peate lastele etnilise kultuuri tutvustamist?

Kas on sellised raamatud, rahvalaule/riime, mida tahate kindlasti lastele tutvustada?

Milliseid toite sööte pühadel?

Millist rolli mängivad religioossed tavad Teie peres?

Kui palju teate rahvuslikest seltsidest Eestis? Kas kuulute mõnda, osalete nende üritustel?

Millised on Teie hirmud seoses lapse identiteedi kujunemisega?

Kuidas suhtute sellesse, et lasteaias tähistatakse Eesti pühi/kombeid (jõulud, päkapikud, jõuluvana, munadepühad, iseseisvuspäev) ja tutvustatakse Eesti sümboolikat?

Kas tähistate oma perega Eesti tähtpäevi (jõulud, jaanipäev, vabariigi sünnipäev)?

Kas ja kuidas soodustab Eesti riik Teie etnilise identiteedi kujunemist ja säilimist?

Nimetage mõned rahvuslikud kombeid ja pühad, mida te oma peres järgite.

Milliseid rahvuslikke sümboleid olete (või plaanite) lastele tutvustada?

Kas nad tunnevad ära hümnid, teavad, milline on lipp, rahvuslind, -lill?

Kui tihti suhtlete sugulaste ja tuttavatega väljaspool Eestit?

Kui tähtis on Teile, et laps räägiks väga hästi emakeelt?

Millised hirmud on seoses emakeele arenemisega/ säilimisega?

Kas tegelete teadlikult lapse emakeele arendamisega?

Milliste tegevustega toetate emakeele arengut (muusika, filmid, raamatud)?

Kuidas toetate teise keele omandamist?

Kas kasutate ka teisi võimalusi väljaspool kodu lapse emakeele arengu toetamiseks (eelkool, huviringid, keelekursus vms)?

Kui palju suhtlevad lapsed oma rahvusest eakaaslaste, tuttavate, sõpradega?

Lisa 2. Väljavõtteid kodeerimisest QCMap programmiga

The screenshot displays the QCMap web application interface. The browser address bar shows the URL: <https://www.qcmap.org/Coding?projectId=1248&questionId=1888>. The interface is divided into a sidebar on the left and a main content area on the right.

Sidebar (Left):

- QCMap** (Back to the project)
- You are in coding mode!**
- Research Question**
 - Kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste kakskeelseteks kasvatamisesse (milliseid ootused ja hirmud on sellega seotud)?
- Content analytical technique**
 - Inductive Category Formation
- Category definition**
 - suhtumine lapse kakskeelsusesse
- Level of abstraction**
 - Oma laps kakskeelsuse tähtsus kakskeelsusesse suhtumine: plussid ja miinused kakskeelsuse mõju lapsele
- Content analytical units**
 - Coding unit
 - teksti elemendid
 - Context unit
 - ...

Main Content Area (Right):

Lapsed panin Eesti lasteaeda, kuna ma ise tõotan siin. Mul on 6a tõdruk ja 2a pois. Kui oleks saanud, oleks pidanud nad algul ikka vene omasse panema. Oleks neil lihtsam olnud.

Tõdruku tahan panna Eesti kooli, kuna seal on tal kergem. Ta juba loeb nõdaldas he raamatu lobi. Vene keeles oskab lugeda ka. Selle õpetasin mina, aga eesti keel tuli ise.

Mul on kaks tõtart, 3a ja 12aastane koin eestikeelses koolis. Mugavuse pärast panin eesti lasteaeda, et koin ise siin tõõl ja keele pärast ka. No lastel on seda ikka vaja, keelt õppida. Minu arust kui koolis hakkavad õppima, siis on juba hilja. õks kindel keel ja inimene peab olema. Lapsed saavad õsti aru, kellega, mis keeles suhtlema peab.

Vanem, 12a poeg kõis vene lasteaias, nõõd eesti koolis. Noorema, 6a panime eesti lasteaeda mitmel põhjusel. Esiteks, eesti lasteaed on kodu lõõhedal ja seal pidi tase parem ka olema. Muidugi ka sellepõrast, et õpiks kohe eesti keelt õra. See on tõõhtis, sest tahame, et ta saaks eesti koolis õõsti õppida. Suurem poega pidi ikka aitama ja nõõd tal aktsent ka. Niimoodi nooremal ma arvan kergem ikka koolis. Mees kõis ka eesti koolis ja sai niimoodi õõsti keele selgeks. Minu keel pole hea võga ja seepõrast võga ei taha ka rõõkida. Ma sai palju hiljem selle selgeks ka. Kui varem õpid, siis oled julgem rõõkida ka.

Tahtsin, et lapsed saaksid eesti keele selgeks ja saaksid minna eesti kooli. Tõõtar kui lõõks 2a lasteaeda, siis oli ta hakanud alles vene keelt ka õppima ja usun, et seepõrast oligi raske tal uut keelt omandada. Algul ei rõõkinud kumbagi keelt korralikult. Oleks pidanud hiljem eesti rõõhma panema, siis oleks tal kindlasti kergem olnud. Siiani on eesti keele oskus tal kehv. See on sellepõrast, et õpetajad on palju vahetunud ja on eestlastest ka kui võõimekas on.

Et lihtsustada tema elu siin Eestis. et nad suudaks omandada eesti keele sellisel tasemel, et minna ka õõlikooli, mis on valdavalt eestikeelses.

1. Mida mõõistate kakskeelsuse all?
Kui inimene oskab vahalt kahes keeles suhelda

Annotations: The text is annotated with small grey boxes containing codes such as B7, B42, B3, B33, B7, B4, B12, B1, B11, B46, B3, B33, B22, B1, B42, B1, B4, B8, and B9.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anu Loide

sünnikuupäev: 11.03.1985

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelseks kasvamisest ja etnilise identiteedi kujundamisest“, mille juhendaja on Meeli Väljaots (MA),
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 08.01.2015